

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

JELENA RULINSKAJA

TEISĖS PROGRAMA, CIVILINĖS TEISĖS SPECIALIZACIJA
KODAS 62401S111

**LIETUVOS BANKROTO TEISĖS MODELIS LYGINAMUOJU
ASPEKTU**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas

Doc. Dr. Rimvydas Norkus

VILNIUS
2010

TURINYS

I V A D A S	3
I D A L I S	5
1.1. BANKROTO LITERATŪROS APŽVALGA.....	5
1.2 KRITERIJŲ, APIBŪDINANČIŲ BANKROTO MODELĮ PASIRINKIMAS.....	13
1.3 LYGINAMŲ VALSTYBIŲ PASIRINKIMAS.....	14
1.3.1. JAV	14
1.3.2 Kinija.....	14
II DALIS BENDROSIOS BANKROTO TEISĖS NUOSTATOS	16
2.1. BANKROTO PASKIRTIS	16
2.2 BANKROTO TEISĖS TIKSLAI.....	17
2.2.2 Į kreditorių teisių apsaugą orientuoti bankroto teisės tikslai.....	17
2.2.3. Į skolininko teisių apsaugą orientuoti bankroto tikslai	18
2.2.4 Ekonominiai bankroto teisės tikslai	18
2.2.5. Valstybių nustatyti bankroto teisės tikslai.....	19
2.3 BANKROTO TEISĖS PRINCIPAI.....	23
2.3.1 Bendrieji bankroto teisės principai.....	23
2.3.2 Konkrečioms valstybėms būdingi bankroto teisės principai.....	29
2.4. BANKROTO TEISINIO REGULIAVIMO MODELIAI.....	32
III DALIS BANKROTO PROCESINĖS TEISĖS NUOSTATOS	35
3.1 BANKROTO BYLOS IŠKĖLIMAS	36
3.1.1 Subjektai, kuriems gali būti iškelta bankroto byla.....	36
3.1.2 Bankroto bylos iškėlimo pagrindai	38
3.3. SKOLININKO TEISIŲ APSAUGA.....	50
3.4. TEISMO VAIDMUO BANKROTO PROCESĖ.....	55
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
SANTRAUKA	65
SUMMARY	66

IVADAS

Bankroto institutas yra vienas iš svarbiausių teisės institutų pasaulio rinkos ekonomikoje. Jis suteikia galimybę rinkai atsikratyti neefektyvių dalyvių ir perskirstyti nemokaus skolininko turtą. Bankroto teisė tradiciškai yra tyrinėjama teisės atstovų, bet per pastaruosius dešimtmečius akademiniuose forumuose aktyviai analizuojamos ir bankroto instituto ekonominės funkcijos – gamybinio pajėgumo apsauga nuo nemokumo sukeltų grėsmių. Ekonominiu atžvilgiu bankroto teisė analizuojama kaip teisinis instrumentas, skirtas užkirsti kelią gamybinio produktyvumo grėsmėms. Tradiciniai teisiniai tyrimai sutelkia dėmesį į bankroto subjektų teisių ir interesų apsaugą. Bet tiek iš ekonominių, tiek iš teisinių perspektyvų, bankroto teisės veiksmingumas yra šio instituto analizių esmė.

Mokslinė problema. Dinamiškai besikeičiantys teisiniai ekonominiai santykiai reikalauja efektyvaus bankroto teisių santykių reguliavimo mechanizmo. XX amžiaus pradžioje visose pasaulio rinkos ekonomikos valstybėse įvyko bankroto teisinio reguliavimo reformos, sukurtos įvairios bankroto teisinio reguliavimo koncepcijos. Nors Lietuvoje yra susiformavę visi pagrindiniai bankroto teisės instituto elementai, bankroto teisės institutą sunku nagrinėti kaip stabilų ir efektyvų mechanizmą, skirtą spręsti visus pagrindinius bankroto teisės uždavinius ir tikslus. Kol kas dar nėra atrasti teoriniai ir praktiniai aktualių bankroto teisės probleminių klausimų sprendimai.

Temos aktualumas. Didelis bankroto bylų skaičius, nemokumo ekonominės ir socialinės pasekmės, kurios ypatingai svarbios šiuo sudėtingu valstybės ūkiui laikotarpiu, sąlygoja Lietuvos bankroto teisinio reguliavimo analizę pasiremiant užsienio šalių praktika.

Darbo objektas. Lietuvos bankroto teisinis reguliavimo kryptis ir pobūdis lyginamuoju aspektu.

Darbo tikslai ir uždaviniai. Atskirų valstybių bankroto teisės reguliavimo modeliai formuojami tam tikrų vertybių ir tikslų prioriteto įtakoje. Šio darbo pagrindinis tikslas yra atlikti Lietuvos bankroto teisinio reguliavimo sisteminę analizę, nustatyti jo pagrindinę kryptį, efektyvumą ir probleminius klausimus, pasiremiant užsienio valstybių praktika. Siekiant užsibrėžto tikslo darbe iškelti sekantys uždaviniai:

1. Atlikti visapusišką bankroto teisės literatūros analizę ir jos dėka nustatyti pagrindinius kriterijus, kuriais remiantis bus analizuojamas Lietuvos ir lyginamųjų valstybių bankroto teisinis reguliavimas;
2. Nustatyti bankroto teisės teorines koncepcijas, optimalaus bankroto proceso ir procedūrų kriterijus.
3. Atlikti teisės aktų, reglamentuojančių analizuojamų valstybių bankroto teisinį reguliavimą, analizę ir atskleisti bankroto teisinio reguliavimo kryptį ir pobūdį;
4. Pateikti išvadas dėl Lietuvos bankroto teisės modelio pobūdžio ir rekomendacijas jo probleminių klausimų sprendimo būdų ir bankroto teisinio reguliavimo tobulinimo.

Hipotezė. Lietuvos bankroto teisinis reguliavimas nėra pakankamai stabilus ir efektyvus mechanizmas, galintis išspręsti visus pagrindinius bankroto teisės uždavinius ir tikslus.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas ir darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje dalyje pateikiama bankroto teisės literatūros apžvalga, kurios tikslas išanalizuoti įvairiausių pasaulio teisės ir ekonomikos mokslų atstovų darbus, apžvelgti dabartines bankroto teisės tendencijas ir gvildenamus probleminius klausimus. Atlikus literatūros analizę, yra nustatomi kriterijai, kuriais remiantis bus analizuojami Lietuvos ir pasirinktų lyginamų valstybių bankroto teisinis reguliavimas. Antroje ir trečioje dalyse pateikiama bankroto teisinio reguliavimo lyginamoji analizė, kuri yra atliekama remiantis pateiktais bendrais teoriniais konkrečių bankroto teisės reguliavimo kriterijų aspektais. Antroje dalyje analizuojamos bendrosios bankroto teisinio reguliavimo nuostatos, aptariami bankroto pagrindiniai tikslai, uždaviniai tiek teisinių tiek ekonominių atžvilgių. Trečioje dalyje atliekama procesinių bankroto teisinio reguliavimo kriterijų analizė. Darbo pabaigoje pateikiami darbo išvados ir pasiūlymai.

Metodologinis pagrindas. Darbe yra naudojami lyginamasis, sisteminės analizės, lingvistinis, aprašomasis ir apibendrinimo mokslinio tyrimo metodai. Siekiant mokslinio tyrimo uždavinių, naudojamas dokumentų analizės metodas, tai teisinės literatūros, įstatymų bei teismų praktikos analizė. Apibendrinimo metodu ieškoma atsakymo į iškeltų uždavinių sprendimą. Lyginamuoju metodu remiamasi lyginant Lietuvos Respublikos įmonių bankroto institutą reglamentuojančias teisės normas su užsienio šalių bankroto teisiniu reguliavimu.

I DALIS

1.1. BANKROTO LITERATŪROS APŽVALGA

Pastaraisiais dešimtmečiais bankroto teisė užėmė svarbią vietą ekonomikos ir teisės mokslų atstovų dėmesio centre, ko pasekoje buvo parašyta nemažai mokslinių darbų, analizuojančių įvairiausių bankroto teisės klausimus teisės ir ekonomikos aspektais. Didžioji dalis darbų analizuoja bankroto teisės procedūras ir jų efektyvumą, pateikiami optimalių bankroto procedūrų kriterijai. Kiti darbai susiję su bankroto instituto pagrindiniais tikslais ir bankroto teisės funkcionavimo praktinėmis problemomis.

Bankroto ir nemokumo priežastis ir istorinę analizę lyginamuoju aspektu pateikia K. Gratzer ir D. Stiefel. Autoriai nagrinėja bankroto teisės atsiradimo priežastis ir jos pokyčius.¹ J. Spaičienė analizuoja bankroto teisės bei atskirų su bankrotu susijusių teisės institutų raidą, ją sąlygojusius veiksnius Lietuvos Respublikoje nuo 1918 m. iki 2007 m. Autorė apibrėžia bankroto, konkurso ir nemokumo sąvokas, atskleidžia jų tarpusavio ryšį, apžvelgia bankroto teisės principų ir šaltinių raidą.² Bankroto instituto prigimtį, paskirtį ir esmines bankroto teisės funkcijas nagrinėja Douglas G. Baird,³ Barry Adler ir Thomas Jackson⁴. Bankroto teisinio reguliavimo tikslų pasirinkimas analizuojamas bendrose Botwinik ir Weinrib⁵, OECD⁶ apžvalgose. Cabrillo ir Depoorter pateikia bendrą bankroto teisės instituto apžvalgą, jo pagrindinius tikslus ir procedūras bei plačią bibliografiją šiais klausimais.⁷ Išsamų bankroto teisės principų sąrašą pateikia profesorius Roy Goode.⁸ Įmonės nemokumą, kaip teorinę kategoriją nagrinėja V. Višinskis, A. Driukas, R. Svetikaitė, R. Ruškytė, A. Sakalas,

¹ Gratzer K., Stiefel D. History of insolvency and bankruptcy from an international perspective. Sodertorns hogskola, 2008.

² Spaičienė J. Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, 2008.

³ Baird D.G. Bankruptcy's uncontested axioms. Yale Law Journal, Vol. 108, 1998.

⁴ Adler E. A., Baird D.G., Jackson T.H. Bankruptcy: Cases, problems and materials. 4 edition, New York: Foundation press, 2007.

⁵ Botwinik D., Weinrib K. European Bankruptcy Laws. American Bar: 2nd ed. 1986.

⁶ OECD. Corporate Bankruptcy and Reorganization Procedures in OECD and Central and Eastern European Countries. 1994.

⁷ Cabrillo F., Depoorter B. Bankruptcy Proceedings. < <http://encyclo.findlaw.com/7800book.pdf>> (prisijungta 2010-03-05).

⁸ Goode R. Principles of Corporate Insolvency Law. Sweet and Maxwell : London, 2007.

V. Česonis, R. Velička, R. Jazbutis. Autoriai pateikia eilės užsienio šalių teisės aktų, reglamentuojančių nemokumo ir bankroto procedūras analizę.⁹

Bankroto instituto makroekonominiai tikslai analizuojami N. Georgakopoulos¹⁰ darbe. Prie vienu iš pirmųjų darbų, pateikiančių bankroto teisės instituto ekonominę analizę priskiriamas Bulow, Shoven darbas.¹¹ Autoriai pateikia pagrindinius bankrotą sąlygojančius faktorius ir analizuoja nemokių ir finansiškai stabilių įmonių susijungimo praktiką. Darbe aptariama kokių būdu mokesčių sistema įtakoja įmonių sujungimo pasirinkimą. Michelle J. White savo darbuose pateikia ekonominę juridinių bei fizinių asmenų bankroto analizę.¹² Autorė aptaria pagrindines bankroto kryptis, analizuoja bankroto procedūros ekonominį veiksmingumą.¹³ Vaughn S. Armstrong, Leigh A. Riddick analizuoja įmonės dividendų koreliaciją su bankroto reglamentavimu šešiose G-7 valstybėse (Kanada, Prancūzija, Vokietija, Didžioji Britanija, Japonija ir JAV).¹⁴ Ekonominius bankroto instituto aspektus taip pat analizuoja Mansi, William F. Maxwell ir Wald.¹⁵ Autoriai tyrinėja valstybės išmoku apribojimo poveikį įmonių kredito reitingams ir pajamoms iš obligacijų ir bando parodyti, kad įmonių kredito reitingai yra aukštesni valstybėse su labiau ribojančiojo pobūdžio išmoku teisės aktais ir atvirkščiai. Daugelio autorių nuomone, įvairių valstybių bankroto teisės reguliavimo skirtumai turėtų būti aiškinami atsižvelgiant į viso korporacinio valdymo instituto specifiką. Šio instituto sisteminė analizė pateikiama La Porta, Lopez de Silanes, Shleifer, Vishny¹⁶ darbuose. La Porta, pažymi esminį kreditorių teisių apsaugos lygio skirtumą skirtingose valstybėse. Autoriai pabrėžia principinį ryšį tarp konkrečios valstybės teisės tradicijų ir investuotojų apsaugos. Paprastai bendrosios teisės tradicijų valstybės suteikia aukštesnę investuotojų interesų apsaugą negu civilinės teisės tradicijų valstybės. Paaikškinimus kodėl bendrosios teisės tradicijų valstybės suteikia investuotojams stipresnę

⁹ Višinskis V., Driukas A., Svetikaitė R., Ruškytė R., Sakalas A., Česonis V., Velička R., Jazbutis R. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimas: <[http://www.ukmin.lt/lt/pramonė_ir_vidutinis /doc/Nemokumo%20studija.doc](http://www.ukmin.lt/lt/pramonė_ir_vidutinis/doc/Nemokumo%20studija.doc)>. (prisijungta 2010-09-22).

¹⁰ Georgakopoulos N. The Essential Function of Bankruptcy Law. Jstor duomenų bazė.

¹¹ Bulow J., Shoven J. The Bankruptcy Decision. Bell Journal of Economics 9, no. 2, 1978 Jstor duomenų bazė

¹² White M.J. Economic analysis of corporate and personal insolvency law.

<<http://www.nber.org/papers/w11536>> (prisijungta 2010-06-17)

¹³ White M.J. Bankruptcy: Past Puzzles, Recent Reforms, and the Mortgage Crisis. Working Paper 14549 <<http://www.nber.org/papers/w14549>> (prisijungta 2010-07-15).

¹⁴ Armstrong V.S., Riddick L.A. Evidence that Differences in Bankruptcy Law Among Countries Affect Equity Returns. November 2000 EFMA 2001 SSRN duomenų bazė.

¹⁵ Mansi S.A., Maxwell W.F., Wald J.K. Creditor Protection Laws and the Cost of Debt. SSRN duomenų bazė.

¹⁶ La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. Law and Finance. Journal of Political Economy: 1998, December.

teisių apsaugą negu civilinės teisės tradicijų valstybės, pateikia Coffee.¹⁷ La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer, Vishny¹⁸ pabrėžia esminį kreditorių, akcininkų ir investuotojų interesų apsaugos lygio skirtumą. Pastaraisiais dešimtmečiais šiuolaikiniai bankroto teisės specialistai dalyvavo plačiuose bankroto teisės esminių funkcijų akademinuose debatuose, kuriuos apžvelgė nemažai teisės apžvalgų ir akademinų darbų. Charles W. Mooney Jr. pateikia šių debatų svarbiausius aspektus.¹⁹ Autorius apibrėžia bankroto teisės normatyvinę funkciją, kuri parodo bankroto teisės instituto esminį vaidmenį. Jean-Marc Burniaux nagrinėja bankroto institutą rinkos ekonomikos valstybėse, kaip vieną iš keleto mechanizmų, kuriuo pagalba turtas galėtų būti perskirstytas produktyvesniems subjektams.²⁰ Autorius palygina bankroto teisės reguliavimo modelius ir jų praktinį funkcionavimą Europos valstybėse. Riccardo Brogi ir Paolo Santella savo moksliniuose tyrinėjimuose vysto naujus empirinius modelius, siekiant įvertinti bankroto teisės aktų efektyvumą.²¹ Seung-Hyun Lee, Mike W. Peng ir Jay B. Barney tyrinėja bankroto reglamentavimo įtaką verslo perspektyvoms.²² Autoriai analizuoja, kaip ūkinei komercinei veiklai palankūs bankroto teisės aktai galėtų skatinti ūkinės komercinės veiklos vystymąsi socialiniame lygmenyje. S. Kavalnė analizuoja teorines ir praktines problemas, susijusias su finansinio užtikrinimo susitarimus reglamentuojančių teisės normų taikymu finansinio užstato davėjo nemokumo atveju.²³ Bankroto procedūros, jų skirtumai bei tokių skirtumų priežastys ir pasekmės yra daugelio darbų analizės dalykas. Ypač įdomūs šiuo klausimu yra Baister²⁴, Franks, Nyborg ir Tous²⁵, Kaiser²⁶, White²⁷ darbai. Akademinėje literatūroje aktyviai diskutuojama dėl teisės tradicijų esminio ir nulemiančio

¹⁷ Coffee J. Privatization and corporate governance: the lessons from securities market failure. Working paper No. 158. Columbia Law School: New York. 2003.

¹⁸ La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer A., Vishny R. Investor Protection: Origins, Consequences, Reform. Discussion Paper 188, Cambridge: 1999.

¹⁹ Mooney C.W. A Normative Theory of Bankruptcy Law: Bankruptcy as (is) Civil Procedure. Legal Scholarship Repository: 2003. < <http://lsr.nellco.org/upenn/wps/18>> (prisijungta 2010-06-11).

²⁰ Burniaux J.M. Establishing financial discipline: experience with bankruptcy legislation in central and eastern european countries. OECD Economic Studies No. 25. /995111

²¹ Brogi R., Santella P. Two new measures of bankruptcy efficiency. SUERF Studies: Vienna, 2004.

²² Lee S.H., Peng M.W., Barney J.B. Bankruptcy law and entrepreneurship development: a real options perspective. Academy of Management Review, Vol. 32, No. 1, 257–272. 2007

²³ Kavalnė S. Finansinio užstato davėjo nemokumas: teorinės ir praktinės problemos. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, 2009.

²⁴ Baister S. The origins and operation of Japanese insolvency law. Insolvency Law and Practice Journal, 7(6).

²⁵ Franks J., Nyborg K., Torous W. A comparison of U.K., U.S. and German insolvency codes. Financial Management, 1996, Autumn. P. 86-101.

²⁶ Kaiser K. European bankruptcy laws: Implications for corporations facing financial distress. Financial Management, 1996. P. 67-85.

²⁷ White M.J. Corporate Bankruptcy: A U.S.-European Comparison. Cambridge University Press, 1996.

pobūdžio praktikoje realizuojant bankroto procedūras. E. Klapper²⁸ analizuoja įmonių bankroto statistiką skirtingose valstybėse, siekiant nustatyti teisinius, finansinius ir kitus faktorius, įtakančius konkrečių bankroto procedūrų pasirinkimo intensyvumą. Klapperio darbas yra vienas iš pirmųjų, kuriame bandoma atskirti finansinių faktorių ir valstybės teisinės sistemos ypatumų įtaką, nustatant bankroto intensyvumą skirtingose valstybėse. Daugumos ekonomikos mokslų atstovų nuomone teisinės tradicijos nėra esminis veiksnys nulemiantis bankroto intensyvumą. Berkowitz, Pistor ir Richard darbe teigiama, kad bankroto teisės reglamentavimo kokybė nėra apsprendžiama teisinės sistemos efektyvumo, reikšmingesnis kriterijus turėtų būti įstatymų vykdymo prievartos lygis.²⁹ Franks ir Sussman analizuoja finansinių inovacijų vaidmenį įvairių šalių su skirtingomis teisinėmis tradicijomis bankroto teisės reguliavimui.³⁰ Darbe pateikiamas formalus modelis, leidžiantis analizuoti informacinių režimų privalumus. Bankroto teisės aktų taikymo praktikoje problematika sąlygota įvairių faktorių: neefektyvi teisės sistema, korupcija, nepakankamai išvystyta teismų sistema, buhalterinių ataskaitų standartai. Oliver Hart pateikia įvairius ekonominius aspektus, įtakančius bankroto procedūrų modelius. Autoriaus pateikia teorinius bankroto procedūrų efektyvumo kriterijus. Darbe aptariami pagrindiniai bankroto instituto tikslai ir dvi pagrindinės bankroto procedūros: struktūrizuotos derybos ir turto pardavimas. Kokia procedūra turėtų būti nustatyta konkrečios valstybės įstatymuose, priklauso nuo valstybės institucinės struktūros ir teisės tradicijų, bet autoriaus teigimu nėra būtina pasirinkti tik vieną procedūrą, nes skirtingos procedūros galėtų sėkmingai ko-egzistuoti.³¹ Struktūrinių derybų procedūrą, nustatytą JAV bankroto įstatymo 11 reorganizacijos skyriuje aprašo L. Bebchuk.³² Autorius aptaria tikslui, pagal kuriuos turėtų būti vertinamos įmonių reorganizavimo procedūros bei pateikia darbe plačią JAV bankroto įstatymo 11 skyriui skirtą literatūros apžvalgą. Maksimovic ir Phillips savo darbe analizuoja ar JAV bankroto įstatymo 11 skyriaus procedūros yra pakankamai efektyvios mažoms įmonėms. Autorių požiūrių reorganizacijos procedūrų pasirinkimas priklauso nuo įmonės veiklos srities paklausos ir

²⁸ Klapper L. Bankruptcy Around the World: Explanations of its Relative Use. 2001. Jstor duomenų bazė.

²⁹ Berkowitz D., Pistor K., Richard J.F. Economic Development, Legality, and the Transplant Effect. 1999. Jstor duomenų bazė.

³⁰ Franks J., Sussman O. Financial Innovations and Corporate Insolvency. 1999. Jstor duomenų bazė.

³¹ Hart O. Difference Approaches to Bankruptcy. HIER Discussion Paper: 1903.

³² Bebchuk L. Chapter 11. Discussion Paper No 227, Cambridge, 1997.

pasiūlos lygio.³³ Dahiya, John, Puri, Ramirez nagrinėja skolininko finansavimo reorganizavimo metu informacinį vaidmenį.³⁴ Bebchuk³⁵ ir Baird³⁶ analizuoja įmonių vertės apskaičiavimo išlaidas reorganizacijos procese. Reorganizacijos proceso trukmės įtaka įmonės vertei nagrinėjama White³⁷, LoPucki Whitford³⁸, Weiss³⁹. Cutler ir Summers išsamiai analizuoja reorganizacijos procedūrų išlaidas.⁴⁰ Paprastai pagal JAV 11 skyrių daugumai restruktūrizuojamų įmonių kartu reikia ir finansinės restruktūrizacijos. Šias problemas savo darbe pateikia Hotchkiss.⁴¹ JAV bankroto įstatymo sistemine kritika pateikia Baird,⁴² Bradley ir Rosenweig,⁴³ Brown,⁴⁴ Bebchuk ir Chang.⁴⁵ Hansen ir Thomas⁴⁶ išsamiai analizuoja varžytinių bankroto procese privalumus ir trukūmus. Nemažai darbų analizuoja optimalią varžytinių formą bankroto procese. Jų tarpe Alder ir Ayres⁴⁷ darbe pateikiamas įmonių vertės įvertinimo bankroto procese mechanizmas varžytinių ir papildomo akcijų išleidimo pagalba. Ching ir Kakkar⁴⁸ pateikia naują bankroto problematikos požiūrį, orientuotą į įmonės aktyvų rinkos įvertinimą. Įmonių reorganizavimo institutas tradiciškai laikomas mechanizmu išsaugoti įmonės veiklą. Dauguma šiuolaikinių diskusijų dėl įmonių reorganizavimo susitelkia ties reorganizavimo prioritetu ir reorganizuojamos įmonės kapitalo

³³ Maksimovic V., Philips G. Asset Efficiency and Reallocation Decisions of Bankrupt Firms, *The Journal of Finance*, 1997 Vol. LIII, 5.

³⁴ Dahiya S., John K., Puri M., Ramirez G. *The Dynamics of Debtor-in-Possession Financing: Bankruptcy Resolution and the Role of Prior Lenders*. AFA: New Orleans, 2001.

³⁵ Bebchuk L. *Ex Ante Costs of Violating Absolute Priority in Bankruptcy*. NBER Working Papers, 1998.

³⁶ Baird D. G. *The uneasy case for corporate reorganizations*. *Journal of Legal Studies*, 1986. P. 127–147.

³⁷ White. M. *The Costs of Corporate Bankruptcy: The US – European Comparison*. Manuscript. Ann Arbor: Univ. Michigan, Department of Economics. 1983.

³⁸ LoPucki, L., Whitford, W. *Bargaining over Equity's Share in the Bankruptcy Reorganization of Large, Publicly Held Companies*. *University of Pennsylvania Law Review*, 1990. P. 125 – 196.

³⁹ Weiss L. *Bankruptcy Resolution: Direct costs and the Violation of Priority of Claims*. *Journal of Financial Economics*, 1990. P. 285-314.

⁴⁰ Cutler D., Summers L. *The Costs of Conflict Resolution and Financial Distress: Evidence from the Texaco-Pennzoil Litigation*. *RAND Journal of Economics*, 1988. P. 157 –172.

⁴¹ Hotchkiss E. *Postbankruptcy Performance and Management Turnover*. *Journal of Finance*, 1995. P. 3 – 21.

⁴² Baird D. G. *The uneasy case for corporate reorganizations*. *Journal of Legal Studies*, 1986. P. 127–147.

⁴³ Bradley M., Rosenzweig M. *The untenable case for Chapter 11*. *Yale Law Journal*, 1992. P. 1043–1095.

⁴⁴ Brown D. *Claimholder incentive conflicts in reorganization: The role of bankruptcy law*. *Review of Financial Studies*, 1989 P.109–123.

⁴⁵ Bebchuk L., Chang H. *Bargaining and the Division of Value in Corporate Reorganization*. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 8(2). P. 253-279.

⁴⁶ Hansen R., Thomas R. *Auctions in Bankruptcy: Theoretical Analysis and Practical Guidance*. *International Review of Law and Economics*, 18. P. 159-185.

⁴⁷ Adler B., Ayres E. *Valuing Corporations in Bankruptcy Through Diluted Securities in a Fixed-Price Auction*. Working Paper of MIT. 2001.

⁴⁸ Ching, S., Kakkar V. *A Market Approach to the Bankruptcy Problem*. 2001 http://www.hiebs.hku.hk/working_paper_updates/pdf/wp1060.pdf> (prisijungta 2010-05-17).

struktūra. Douglas G. Baird ir Rasmussen siūlo pradėti analizę ne nuo įmonės kapitalo struktūros, bet nuo įvertinimo, kodėl konkretūs įmonės aktyvai turėtų būti sutelkti vienoje įmonėje, kokioje aplinkoje ir kokiomis sąlygomis didelėms įmonėms galėtų būti veiksmingai taikomos reorganizavimo procedūros.⁴⁹ Veikiančios įmonės vertės koncepcija turėtų būti suderinta su įmonės prigimtimi. Autoriai apžvelgia finansinius pasikeitimus per pastarąjį dešimtmetį bei parodo kaip jie prieštarauja JAV bankroto įstatymo 11 skyriaus nuostatomis. L. M. LoPucki, J.W. Doherty analizuoja kodėl finansinių sunkumų turinčioms didelėms viešoms įmonėms turėtų būti taikomos reorganizacijos procedūros.⁵⁰ R. Norkus analizuoja bankroto bylų nagrinėjimo teorinius ir praktinius aspektus Lietuvoje.⁵¹ V. Mikuckienė nagrinėja bankroto bylų nagrinėjimo Lietuvoje ypatumus. Autorė pateikia bankroto procedūrų istorinę kilmę, raidą, teisinę prigimtį, tikslus bei paskirtį.⁵² S. Kavalnė, V. Mikuckienė, R. Norkus, R. Velička atskleidžia bankroto teisės vietą Lietuvos teisinėje sistemoje. Autoriai aptaria bankroto teisės reguliavimo dalyką, metodą, tikslus ir principus, apžvelgia bankroto bylos nagrinėjimo stadijas.⁵³

Bankroto proceso dalyvių tarpusavio santykiai yra ne mažiau aktuali akademinė diskusijų tema. Kreditorių ir skolininkų tarpusavio santykius analizuoja Baird ir Picker.⁵⁴ Autoriai paaiškina kreditorių ir skolininko derybų vaidmenį bankroto procese. Stromberg analizuoja kreditorių interesų konfliktų įtaką reorganizavimo procedūroms.⁵⁵ Longhofer ir Peters analizuoja kreditorių konfliktus bankroto procese ir pateikia galimus jų sprendimų variantus. Autoriaus požiūrių bankroto mechanizmas neapsiriboja kreditorių ir skolininko apsaugos tikslais, bet ir siekia apsaugoti kreditorius viens nuo kito.⁵⁶ Troy A., McKenzie⁵⁷ nagrinėja bankroto teismų ir bankroto bylas nagrinėjančių teisėjų vaidmenį ir įgaliojimų ribas

⁴⁹ Baird D.G., Rasmussen R.K. The End of Bankruptcy. <<http://www.law.uchicago.edu/Lawecon/index.html>> (prisijungta 2010-07-15).

⁵⁰ LoPucki L.M., Doherty J.W. Bankruptcy fire sales. Law and Economics RPSR Nr. 07-07.

⁵¹ Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2007. Nr 2.

⁵² Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė 2008.

⁵³ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Vilnius: Justitia, 2009

⁵⁴ Baird D.G. Picker R. A Simple Noncooperative Bargaining Model of Corporate Reorganizations. Journal of Legal Studies, 1991. P. 311-349.

⁵⁵ Stromberg P. Conflicts of Interest and Market Illiquidity in Bankruptcy Auctions: Theory and Tests. The Journal of Finance, Vol. LV, 6.

⁵⁶ Longhofer S., Peter S. Protection for Whom? Creditor Conflict and Bankruptcy. Working Paper. Federal Reserve Bank of Cleveland, 2000.

⁵⁷ Troy A. McKenzie. Judicial independence, autonomy, and the bankruptcy courts. Stanford Law Review 2010. <<http://www.stanfordlawreview.org>> (prisijungta 2010-11-24).

bei jų įtaką bankroto procedūrų efektyvumui. Nemažai akademinų darbų analizuoja kreditorių reikalavimų tenkinimo prioriteto klausimus. Kreditorių reikalavimų patenkinimo prioritetų problemas analizuoja Pomykala,⁵⁸ Bebchuk ir Fried⁵⁹. Autoriai parodo, kad prioriteto suteikimas tam tikriems kreditoriams gali lemti procedūrų neefektyvumą. Longofer ir Carlstrom savo darbe analizuoja absoliutaus prioriteto reikalavimo nesilaikymo pasekmes.⁶⁰ Bebchuk⁶¹, Berkovitch ir Israel⁶² pateikia tam tikrus absoliutaus prioriteto nepaisymo privalumus. Autorių požiūriu nukrypimas nuo absoliutaus prioriteto taisyklių taikymo nulemia optimalų ex ante administratoriaus elgesį.⁶³ M. White analizuoja bankroto išlaidas.⁶⁴ Bebchuk ir Fried pateikia naują efektyvų metodą kaip apskaičiuoti įkeitimų ar hipotekos užtikrintų kreditorių reikalavimų vertę.⁶⁵ Toks metodas galėtų nešališkai nustatyti įkeisto turto vertę, bei patobulinti bankroto procedūrų vykdymą.

JAV bankroto įstatymo probleminius klausimus apžvelgia Edward R. Morrison⁶⁶. Autoriai nustato JAV bankroto įstatymo spragas ir propaguoja įvesti komercinių bankų reguliavimo ir kontrolės metodą, taip bankroto kodeksas turėtų tapti potencialus mechanizmas sprendžiantis visuomenei svarbių institucijų finansinių sunkumų problemas. Tarp atskirų įmonių bankroto ir reorganizavimo atvejų galima išskirti Douglas G. Baird ir Robert K. Rasmussen⁶⁷ darbą analizuojantį Enrono korporacijos, veikiančios elektros energijos tiekimo industrijoje bankrotą. Enron galėtų būti prototipinis pavyzdys įmonės, turinčios finansinius sunkumus, kuriuos išspresti yra sukurtos įmonių reorganizavimo

⁵⁸ Pomykala J. Agency Costs and Deviations from the Absolute Priority Rule in Bankruptcy reorganization. <<http://pages.towson.edu/jpomy/pomykala.pdf>> (prisijungta 2010-04-17).

⁵⁹ Bebchuk L., Fried J. The Uneasy Case for the Priority of Secured Claims in Bankruptcy. *Yale Law Journal*, 857, 1996.

⁶⁰ Longhofer S., Carlstrom C. Absolute Priority Rule Violations in Bankruptcy. *Economic Review*, 1995.

⁶¹ Bebchuk L.A., Fried J.M. Ex Ante Costs of Violating Absolute Priority in Bankruptcy. *Harvard Law Review*, 2001. P. 2388-2434.

⁶² Berkovitch E., Israel R. Optimal bankruptcy laws across different economic systems. *Review of Financial Studies*, 1999. P. 347–377.

⁶³ Berkovitch E., Israel R., Zender J. The design of bankruptcy law: A case for management bias in bankruptcy reorganizations. *Journal of Financial and Quantitative Analysis* 33, 1998. P. 441–464.

⁶⁴ White M. The Costs of Corporate Bankruptcy: The US – European Comparison. *The University of Chicago Law Review*, 1998.

⁶⁵ Bebchuk L.A., Fried M.J. A new approach to valuing secured claims in bankruptcy. Discussion Paper No.321 <http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center> (prisijungta 2010-08-11).

⁶⁶ Morrison E.R. Is the Bankruptcy Code an Adequate Mechanism for Resolving the Distress of Systemically Important Institutions. *Temple Law Review*, 2009.

⁶⁷ Baird D.G., Rasmussen R.K. Four (or Five) Easy Lessons From Enron. Vol. 55 *Vanderbilt Law Review*, 2002.

procedūros. Roe ir Skeel⁶⁸ apžvelgia Chrysler⁶⁹ bankroto probleminius klausymus. Autoriais nukreipia dėmesį į Chrysler bankroto procedūrinę struktūrą, ypatingai trumpus procedūrų terminus. Chrysler ir General Motors bankroto atvejus aptaria ir Barry E. Adler⁷⁰. Autorius atkreipia dėmesį į teisėjų veiksmus bankroto procese. Sieczka, Sornette ir Holist⁷¹ įkvėpti Lehman Brothers bankroto byla ir jos pasekmėmis pasaulinės finansinės sistemos mastu, suformavo nesudėtingą modelį, pagal kurį Lehman finansiniai sunkumai išmatuojami kaip turintys tiesioginį poveikį pabloginant kredito vertę visų finansinių institucijų atžvilgiu. Autoriai analizuoja Lehman Brothers poveikį kapitalo rinkai ir viešųjų įmonių išgelbėjimo nuo bankroto probleminius klausimus. Barry E. Adler savo straipsnyje paaiškina JAV bankroto institutą pagrindžiantį Butner principą.⁷²

⁶⁸ Roe M. J., Skeel D.A. Assessing the Chrysler Bankruptcy. Law Research Paper Nr. og-17, 2009.

⁶⁹ In re Chrysler LLC, 405 B.R. 84. Bankr. S.D.N.Y. 2009.

⁷⁰ Adler B. E. A Reassessment of Bankruptcy Reorganization after Chrysler and General Motors. Law and Economics Research Paper Series working paper No. 10-04 January 2010.

⁷¹ Sieczka P., Sornette D., Holyst J.A. The Lehman Brothers Effect and Bankruptcy Cascades. Swiss Finance Institute RPS N°10 – 06 February 2, 2010.

⁷² Adler B.E. The Questionable Axiom of Butner v. United States. Law & Economics Research Papers Series working paper No. 07-01, 2007.

1.2 KRITERIJŲ, APIBŪDINANČIŲ BANKROTO TEISĖS MODELĮ PASIRINKIMAS

Bankroto teisė yra sudėtingas ir daugialypis materialinio ir procesinio pobūdžio teisės institutas, esantis neatskiriama rinkos ekonomikos dalis. Šio instituto ekonominė prigimtis nulemia bankroto teisės paskirtį, todėl bankroto teisinis reguliavimas turėtų būti analizuojamas per ekonominių bankroto teisės tikslų prizmę. Bankroto teisinio reguliavimo modelį apibūdina platus spektras teisinio, ekonominio, materialinio ir procesinio pobūdžio kriterijų. Siekiant apibrėžti Lietuvos bankroto teisinio reguliavimo pobūdį ir kryptį lyginamuoju aspektu, darbe yra nustatyti šeši pagrindiniai kriterijai, kurie yra suskirstyti į bendrąsias ir procesines bankroto teisės nuostatas.

Antroje darbo dalyje yra analizuojamos bendrosios bankroto teisės nuostatos: bankroto teisės paskirtis, ją konkretizuojantys bankroto teisės tikslai ir bankroto teisės principai. Analizuojant valstybių bankroto teisinį reguliavimą remiantis šiais kriterijais, siekiama nustatyti valstybių bankroto teisinio reguliavimo bendrą kryptį. Bankroto teisės tikslai ir paskirtis leidžia nustatyti ne tik kokius santykius yra skirta reglamentuoti bankroto teisė, bet ir valstybių ekonominės ir socialinės politikos uždavinius, teisinę ideologiją. Bankroto teisės principų pagalba yra nustatomas valstybių bankroto teisės turinys ir reguliavimo pobūdis. Darbe yra išskiriami bendri ir konkrečioms valstybėms būdingi bankroto teisės principai. Valstybėms bendrų bankroto teisės principų analizė leidžia nustatyti kaip tie patys principai, nustatantys bendrą bankroto teisinio reguliavimo kryptį yra yra įgyvendinami skirtingose valstybėse.

Trečioje darbo dalyje yra analizuojamos procesinės bankroto teisės nuostatos: bankroto bylos iškėlimo pagrindai, subjektai, kuriems gali būti iškelta bankroto byla, teismo vaidmuo procese, skolininko ir kreditorių padėtis bankroto procese. Bankroto proceso analizė remiantis šiais kriterijais leidžia nustatyti bankroto proceso kryptį ir procedūrų pobūdį. Subjektų, kuriems gali būti iškelta bankroto byla ratas leidžia nustatyti bankroto teisinio reguliavimo mastą ir bankroto teisės tikslų įgyvendinimą.

1.3 LYGINAMŲ VALSTYBIŲ PASIRINKIMAS

Darbe analizuojant Lietuvos bankroto teisės modelį lyginamuoju aspektu, yra pasirinktos dvi lyginamos valstybės: JAV ir Kinija. Pagrindiniai šių valstybių pasirinkimo kriterijai yra ekonominiai, apibūdinantys valstybių rinkos ekonomikos išsivystymo lygį ir politiniai, socialiniai, apibūdinantys skirtingas valstybių teises tradicijas ir jų įtaką bankroto teisiniam reglamentavimui.

1.3.1. JAV

Šiandien JAV yra pasaulio ekonomikos lyderė, kuri aplenkia savo pramonės išsivystymo lygiu bei ūkio mastu bet kurią išsivysčiusią pasaulio valstybę ir toks ekonomikos dominavimas tęsiasi nuo 1950 metų. JAV išsiskiria aukščiausia vidaus rinkų talpa, o jos pramonė išnaudoja 1/3 visos pasaulio žaliavos. JAV yra sutelktos stambiausios pramonės įmonės ir bankai. Visa tai turėtų preziumuoti ne tik aukštą teisinės sistemos lygį, bet ir efektyvaus bankroto teisės mechanizmo buvimą. Šiandien JAV veikiantis bankroto įstatymas buvo priimtas 1978 metais ir įsigaliojo 1979 metais. Būtent šis įstatymas buvo naudojamas daugelio valstybių, kaip bankroto teisinio reguliavimo reformų pagrindas. Vienas iš jo išskirtinių bruožų yra skolininkui suteikiamas bankroto inicijavimo prioritetas. JAV bankroto įstatymas yra orientuotas į skolininko teisių ir interesų apsaugą, bet kartu nustato efektyvų kreditorių teisių realizavimo mechanizmą.

1.3.2 Kinija

Šiandien Kinija yra viena iš įtakingiausių pasaulio rinkos ekonomikos valstybių. Per pastaruosius metus Kinijoje įvyko daug reikšmingų teisinių reformų, įskaitant įstojimą į Pasaulio Prekybos Organizaciją. Bet viena iš svarbiausių – 2006 metų Įmonių bankroto įstatymo priėmimas. Šis įstatymas pateikia didžiulį perversmą Kinijos bankroto teisės reguliavime, atsižvelgiant į istorinį bankroto įstatymų nesuderinamumą su Kinijos kultūra ir ideologija: planinės ekonomikos įtakoje ilgą laiką Kinijoje ne tik nebuvo modernių bankroto įstatymų, bet jie visiškai nesiderino prie Konfucianizmo pažiūrų, kurios turi didelę įtaką Kinijos teisei ir visai visuomenei. Naujo bankroto įstatymo kūrimas prasidėjo dar nuo 1994

metų ir tęsėsi 12 metų vystant ekonomiką, reformuojant valstybines įmones, plėtojant socialinės apsaugos ir teisės sistemą. Teismų praktikos požiūriu, ankstesnieji bankroto įstatymai nefunkcionavo veiksmingai dėl skolom apkrautų valstybinių įmonių, kurios negalėjo būti likviduojamos, kadangi buvo pagrindiniai darbuotojų socialinio aprūpinimo tiekėjai. Plėtojantis rinkos ekonomikai, Kinijai reikėjo veiksmingo bankroto įstatymo, kuris atitiktų jos socialinę rinkos ekonomiką. Kitas faktorius, kuris prisidėjo prie reikšmingų reformų buvo tarptautinės ekonominės aplinkos spaudimas. Nepaisant to, kad Kinija daug pasiekė rinkos ekonomikos srityje, Kinijos pilnas ekonominis statusas dar nėra pripažintas ES ir JAV valstybių, kurios yra didžiausios Kinijos prekybos partnerės. Kinijos ankstesnio bankroto įstatymo neefektyvumas ir prieštarumas buvo viena iš priežasčių dėl kurių ES atsisakė pripažinti Kinijos pilno rinkos ekonomikos statuso⁷³. Šiandien Kinijos modernizuotas bankroto įstatymas, atitinkantis visus tarptautinius standartus ir principus gali suteikti pasitikėjimo pagrindą užsienio investuotojams. Įstatymas turi vaizdžią Vokietijos, Australijos ir JAV bankroto įstatymų įtaką ir kartu yra pritaikytas prie Kinijos savybių. Jo pagrindiniai bruožai bus iš dalies atskleisti darbo analizėje.

⁷³ Devintame kasmetiniame ES-Kinijos Verslo Susitikime 2006 metų rugsėjo mėnesio Helsinkyje, ES Komisija dar karta atmetė Kinijos peticiją dėl pilno rinkos ekonomikos statuso, pateikdama keturias priežastis, viena iš kurių buvo Kinijos bankroto įstatymo neefektyvumas ir prieštarumas. Šių metų spalio mėnesio 13 kasmetiniame ES-Kinijos Verslo Susitikime Briuselyje Kinijos premjeras ministras Wen Jiabao pakartotinai kreipiasi į ES dėl Kinijos pilno rinkos ekonomikos statuso suteikimo.

II DALIS BENDROSIOS BANKROTO TEISĖS NUOSTATOS

2.1. BANKROTO PASKIRTIS

Kalbant apie bankroto teisės paskirtį, pažymėtina, kad bankroto institutas yra vienas iš sudėtingiausių ir svarbiausių teisės institutu rinkos ekonomikoje, leidžiantis rinkos sistemai atsikratyti ar pertvarkyti neproduktyvius rinkos subjektus ir efektyviai perskirstyti nemokaus skolininko turta, tuo pabrėžiant bankroto teisinį ir ekonominį pobūdį. Tradiciškai šis institutas yra tyrinėjamas teisės mokslų atstovų, bet per pastaruosius du dešimtmečius yra pagrįstai priskiriamas ekonomikos mokslų sričiai. Ekonomikos mokslų atstovai bankroto teisę analizuoja kaip mechanizmą, skirtą sumažinti ūkio rizikos lygį, užtikrinti rinkos subjektų efektyvų funkcionavimą ir turto efektyvų panaudojimą. Tuo tarpu teisės mokslų atstovai analizuoja bankroto teisę kaip mechanizmą, skirta kuo teisingiau užtikrinti civilinės apyvartos dalyvių teisių apsaugą esant nemokiam skolininkui.

Tiek juridiniai, tiek fiziniai asmenys, dalyvaudami civiliniuose teisiniuose santykiuose, susiduria su neišvengiama rizika patirti ekonominius ir finansinius sunkumus. Kiekviena sunkumų rūšis gali egzistuoti tiek kartu, tiek atskirai. Finansiniai sunkumai egzistuoja tik tada, kai asmuo turi kreditorių ir neturi pakankamai turto tam, kad galėtų įvykdyti prisiimtus turtinius įsipareigojimus. Ekonominiai sunkumai egzistuoja nepriklausomai nuo finansinių ir yra nulemti tiek objektyvių nepalankių rinkos ekonomikos sąlygų, tiek subjektyvių subjekto nepasisekimo rinkoje priežasčių. Kadangi turtinių įsipareigojimų vykdymas yra teisės reglamentavimo dalykas, teisė pateikia ir mechanizmus, skirtus išspręsti problemas, kylančias dėl tokių sunkumų. Šiuo atveju ekonominiai sunkumai nėra išsprendžiami teisės priemonėmis.

Civilinės apyvartos dalyviams labai svarbu turėti pakankamai veiksmingų priemonių, reglamentuojančių turtinių įsipareigojimų vykdymą. Paprastai bendrosios teisės, socialinės normos ir kitos poveikio priemonės skatina skolų gražinimą ir nesant bankroto teisinio reglamentavimo. Nepaisant to, civilinės apyvartos dalyvių ryžtas dalyvauti civiliniuose turtiniuose santykiuose daug priklauso nuo jų galimybės pasiremti valstybės pagalba skolininko nemokumo atveju. Paprastai individualūs kreditorių teisių gynimo būdai skirti individualių, pavienių kreditorių teisių apsaugai ir nėra pritaikyti situacijoms, kuomet

skolininkas turi daugiau negu vieną kreditorių ir nepakankamai turto atsiskaityti su visais. Tokioje situacijoje kiekvieno kreditoriaus individualūs veiksmai, savarankiškai išieškant skolas iš nemokaus skolininko turto, prieštarauja visų kreditorių grupės interesams, nulemia neteisingą skolininko turto pasiskirstymą, didina bendras kreditorių išlaidas, prieštarauja nemokaus skolininko interesams, sukelia grėsmes skolininko produktyvumui ir tuo pačiu neigiamus padarinius rinkos ekonomikai. Bankroto teisės paskirtis yra išspręsti būtent visas šias problemas.

Bankroto teisė yra kolektyvinio pobūdžio mechanizmas, skirtas „įsijungti“ tuo metu, kuomet nemokus skolininkas turi daugiau negu vieną kreditorių ir jo turto nepakanka atsiskaityti su visais, o atskiri kreditorių teisių apsaugos būdai nepajėgus efektyviai išspręsti susidariusios situacijos ir priversti skirtingus kreditorius veikti kartu, sustabdant kreditorių „lenktynes“ dėl skolininko turto.⁷⁴

2.2 BANKROTO TEISĖS TIKSLAI

Įstatymų leidėjo suformuluoti bankroto teisės tikslai konkretizuoja bankroto teisės paskirtį ir atspindi valstybės ekonominės ir socialinės politikos uždavinius. Konkrečios valstybės bankroto teisinio reguliavimo mechanizmo efektyvumas priklauso nuo to, kaip toks mechanizmas sugeba išspręsti visas minėtas problemas, susijusias su skolininko nemokumu. Paprastai bankroto teisės reguliavimo tikslai yra formuluojami remiantis valstybės nustatytais atskirų problemų sprendimo prioritetais. Dažniausiai esant nemokiam skolininkui prioritetą yra teikiamas arba skolininko kreditorių reikalavimų operatyviam ir visapusiškam patenkinimui teisingiausiai pasiskirstant nemokaus skolininko turtą, arba skolininko mokumo atkūrimui.

2.2.2 Į kreditorių teisių apsaugą orientuoti bankroto teisės tikslai

Bankroto teisė yra skirta išspręsti kolektyvinių veiksnių problemas, kurios visų pirma paliečia kreditorių interesus. Į kreditorių teisių apsaugą orientuoti tikslai siekia užtikrinti visų kreditorių grupės interesus, teisingą ir operatyvų kreditorių reikalavimų patenkinimą ir

⁷⁴ Barry E. Adler, Douglas G. Baird, Thomas H. Jackson. Bankruptcy: Cases, problems and materials 4 edition, Foundation press 2007 New York. P. 3.

sumažinti bendras kreditorių išlaidas. Geriausiai šiuos tikslus atspindi JAV autorių pateikiamas vandens tvenkinio pavyzdys. Jeigu vandens tvenkinį valdytų vienas asmuo, jis uždrausdamas kitiems žuvauti tokiam tvenkinyje, ir pats visada paliktų atitinkamą kiekį žuvų, siekiant išsaugoti jos populiaciją ateičiai. Situacija būtų skirtinga, jeigu niekas nevaldytų tvenkinio ir visiems būtų laisvai leista žuvauti. Tuomet visi stengtųsi prigaudyti žuvų kiekį, manoma daugiau, negalvojant nei apie kitus nei apie žuvies populiaciją. Kai skolininkas tampa nemokus ir jo turto nepakanka atsiskaityti su visais kreditoriais, jo kreditoriai elgiasi lyg žvejai mažame tvenkinyje. Jeigu kreditoriai veiktų atskirai ir savarankiškai siektų patenkinti turtinius reikalavimus iš riboto skolininko turto, aplenkiant kitus kreditorius, dauguma kreditorių negautų teisingo jų reikalavimų patenkinimo, ir kartu patirtų tokio proceso nemažas išlaidas. Toks kreditorių savarankiškų veiksmų procesas būtų kaip „ginkluotas“ skolininko užpuolimas. Bankroto teisė, kaip taikos sutartis siekia užkirsti kelią kreditorių konfliktui, priversti skirtingus kreditorius veikti kartu ir taip užtikrinti visų kreditorių interesų apsaugą, teisingą ir operatyvų kreditorių reikalavimų patenkinimą kuo mažesnėmis kreditorių sąnaudomis.⁷⁵

2.2.3. Į skolininko teisių apsauga orientuoti bankroto tikslai

Kreditorių individualūs veiksmai, savarankiškai išieškant skolas iš nemokaus skolininko turto yra destruktivaus pobūdžio skolininko atžvilgiu. Vienas iš pagrindinių bankroto teisės tikslų yra apsaugoti nemokaus skolininko turtą ir padėti skolininkui pašalinti finansinius nesklandumus atkuriant jo mokumą. Šis tikslas yra ypatingai svarbus ne tik juridinių, bet ir fizinių asmenų interesų apsaugos atžvilgiu. Bankroto teisės yra efektyvus mechanizmas, galintis išgelbėti fizinių asmenų nuo slegiančių skolų ir suteikti tokiems asmenims „naujo starto“ galimybę.

2.2.4 Ekonominiai bankroto teisės tikslai

Teisės mokslo atstovai bankroto teisę tradiciškai analizuoja kaip mechanizmą, skirtą išspręsti kreditorių kolektyvinių veiksmų problemas ir užtikrinti civilinės apyvartos dalyvių teisių apsaugą, esant nemokiam skolininkui. Ekonomikos mokslų atstovų požiūriu,

⁷⁵ Barry E. Adler, Douglas G. Baird, Thomas H. Jackson. Bankruptcy: Cases, problems and materials 4 edition, Foundation press 2007 New York. P. 11

bankroto teisės pagrindinis tikslas yra užkirsti kelią gamybinio produktyvumo grėsmėms, kurias sukelia nemokumas. Esminiai ir svarbiausi bankroto teisės tikslai nėra nustatomi teisės mokslo, nes už teisinių bankroto reguliavimo formalumų slypi aiškus ekonominis racionalumas. Bankroto prigimtis tai finansiniai nepajėgumai. Ekonomistai analizuoja bankroto teisę kaip teisinį instrumentą, skirtą pasiekti geriausią ekonominį rezultatą, kuris reiškia socialinių kaštų sumažinimą. Tradicinė teisės teorija savo analizę paprastai fokusuoja į bankroto teisingumo ir teisėtumo aspektus. Ekonomikos teorijos požiūriu bankroto teisės tikslas yra atlaisvinti fizinius asmenis nuo slegiančių skolų ir reorganizuoti juridinių asmenų finansinį kapitalą ir taip išlaisvinti būsimas skolininko pajamas iš buvusiųjų įsiskolinimų grandies. Tai būdinga Britanijos ir JAV bankroto teisės modeliams, kas yra retai pasitaikoma kontinentinėse valstybėse. Nemokaus skolininko kapitalo atgaivinimas ir atlaisvinimas nuo slegiančių skolų yra priemonė ne tik pagelbėti nemokiam skolininkui, bet ir išvengti turto paslėpimo. Nemokumas gresia ekonomikos produktyvumui - nepakeliamos skolos sumažina ir sunaikina produktyvumo paskatas. Skolų atleidimas, kuris jau buvo taikomas nuo romėnų laikų atstato produktyvumo paskatas. Teisiniai bankroto tikslai neišsprendžia skolininko nemokumo pasekmių ekonomikai ir visai visuomenei. Kiekvienas produktyvus subjektas yra ryšys ekonominio aktyvumo tinkle⁷⁶. Kiekvienas tokio subjekto sandoris yra prielaida gamintojų ir vartotojų pertekliui. Kiekvienas sandoris didina pinigų apyvartos greitį ir kiekvienas sandoris iškeičia produktą į piniginių ekvivalentą, kuris veda į daugiau sandorių ir didesnę produktyvumą. Pagrindiniai ir svarbiausi bankroto ekonominiai tikslai yra nukreipti į nemokumo sukeliama produktyvumo grėsmę.

2.2.5. Valstybių nustatyti bankroto teisės tikslai

Kiekviena valstybė, nustatydamą konkretų bankroto teisinį reguliavimą, siekia išspręsti jos manymu svarbiausias nemokumo sukeltas problemas. JAV ir Lietuva tiesiogiai nepateikia bankroto teisinio reguliavimo tikslų, jie yra atskleidžiami įstatymų ir

⁷⁶ Produktyvaus subjekto pašalinimas iš ekonominio tinklo turi pasekmių, kurias pažymi Maynard Keynes „daugiklio“ darbai.

teismų praktikos analizėje. Kinijos Įmonių Bankroto Įstatymo (toliau – KIBI) 1 straipsnis pateikia penkis plačius Kinijos bankroto teisės tikslus:

- Sukurti teisinę procedūrą efektyviam įmonių bankroto reguliavimui;
- Užtikrinti teisingą ir nešališką kreditorių reikalavimų patenkinimą;
- Apsaugoti įstatyminius kreditorių interesus;
- Apsaugoti įstatyminius skolininko interesus;
- Palaikyti (socialistinę) rinkos ekonomiką.

Reikėtų pabrėžti, kad pagrindinis Kinijos bankroto teisės reformų tikslas buvo palankių sąlygų rinkos ekonomikos vystymuisi sukūrimas, bankroto teisės reglamentavimo atitikimas tarptautiniams standartams, siekiant pritraukti prekybos partnerių, investuotojų ir gauti pilnos rinkos ekonominės valstybės statusą. Todėl Kinijos naujas bankroto teisės reglamentavimas siekia užtikrinti įmonės skolininkės ir kreditorių interesų pusiausvyrą, iš vienos pusės skirdamas pakankamai dėmesio įmonės mokumo atkūrimo procedūroms, bet iš kitos pusės, kartu siekia kuo operatyviau ir visapusiškiau patenkinti kreditorių reikalavimus. Kaip nustatyti bankroto teisinio reguliavimo tikslai bus įgyvendinti iš dalies atskleis darbo analizė.

JAV bankroto teisės tikslus iš dalies atskleidžia Aukščiausiojo teismo praktika *Butner* byloje,⁷⁷ kurioje teismas nustatė, kad bankroto teisės paskirtis yra išspręsti visas kreditorių kolektyvinių veiksmų ir nemokaus skolininko problemas, kurių negali išspręsti bendrosios, civilinius santykius reglamentuojančios teisės normos. Šią paskirtį konkretizuoja trys pagrindiniai JAV bankroto teisės tikslai:

- Suvaldyti kreditorių „lenktynes“ dėl skolininko turto ir taip išvengti kreditorių išlaidų;
- Padėti nemokiems individams nuo slegiančių skolų;
- Atkurti įmonių, turinčių finansinių sunkumų, mokumą.⁷⁸

Pagrindinis JAV bankroto teisės tikslas yra orientuotas į nemokaus skolininko interesų apsaugą. JAV bankroto teisės siekia sukurti efektyvias procedūras įmonės mokumui atkurti arba atleisti fizinį asmenį nuo slegiančių skolų. Toks tikslas pasiekiamas suteikiant įmonėms galimybę įsigyti naują finansinį kapitalą ir užtikrinant visavertę įmonės veiklą.

⁷⁷ *Butner v. United States*, 440 U.S. (1979)

⁷⁸ Barry E. Adler, Douglas G. Baird, Thomas H. Jackson. *Bankruptcy: Cases, problems and materials* 4 edition, Foundation press 2007 New York

Įmonių bankrotą Lietuvoje reglamentuoja Įmonių bankroto įstatymas (toliau - LĮBĮ). Įstatymas tiesiogiai nepateikia bankroto tikslų. Lietuvos bankroto teisės tikslus iš dalies nustato Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kuri nors ir keitėsi nedideliu mastu, bet pripažino iš esmės vienodą Lietuvos bankroto teisės tikslą – patenkinti kreditorių reikalavimus:

„Bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus. Bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto. Kartu bankroto institutas skirtas užtikrinti ir nemokaus skolininko interesus, kad būtų iš-saugotas prekių gamintojas, paslaugų teikėjas ir darbdavys, sudarant galimybę skolininkui likviduoti didesnę dalį savo skolų, pertvarkyti savo veiklą ir atstatyti finansinį stabilumą⁷⁹“.

„Bankroto proceso tikslas yra tenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, tuo pačiu metu įmonei – skolininkei likviduojant skolų našta, taip apsaugant kreditorius nuo dar ilgesnio bankrutuojančios įmonės atsiskaitymų uždelsimo. Taigi vienas iš teismo bankroto proceso tikslų yra kiek įmanoma operatyvus bankroto procedūrų užbaigimas nutraukiant bankroto bylą Įmonių bankroto įstatymo 27 straipsnio pagrindais arba kitais atvejais likviduojant bankrutavusią įmonę ir išregistruojant ją iš įmonių rejestro Įmonių bankroto įstatymo 32 straipsnio nustatyta tvarka.“⁸⁰

Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos bankroto teisės mokslų atstovai. Norkus R. remiantis LĮBĮ įstatymo analize nustato, kad bankroto procesui keliamas pagrindinis tikslas – patenkinti kreditorių reikalavimus. Anot autoriaus, šis tikslas yra galutinis rezultatas, kurio yra siekiama bankroto procedūromis. Jeigu bankrutuojanti įmonė atsiskaito su visais kreditoriais, laikoma, kad bankroto procesas pasiekė savo tikslą, todėl bankroto byla nutraukiama. Bankroto byla taip pat nutraukiama, kai kreditoriai atsisako savo reikalavimų ir teismas priima jų atsisakymus, taip pat kai pasirašoma taikos sutartis ir teismas ją patvirtina. Šiai atvejais laikoma, kad bankroto procesas nebeteko tikslo ir gali būti baigtas. Kreditorių interesų apsaugos principas neeliminuoja valstybės siekio kartu apsaugoti ir nemokaus skolininko interesus, kas ypatingai įgyvendinama nauju įmonių restruktūrizavimo įstatymu.

⁷⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 21 d. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga.

⁸⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. Spalio 17 d. Nutartis c.b. Nr. 3K-7-326/2007, kat. 126.8.

Iškėlus įmonei bankroto bylą, jos teisės pradedamos ginti specialiomis nuostatomis, suteikiančiomis nemokiai įmonei tam tikrų privilegijų bankroto procese, sudarant sąlygas išvengti skolų didėjimo ir esant tam tikrom aplinkybėm išvengti likvidavimo.⁸¹ Tačiau toks skolininko teisių apsaugos tikslas nėra pagrindinis ir turėtų būti derinamas su pirminiu tikslu patenkinti kreditorių reikalavimus. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika:

„Nagrinėjamoje byloje, minėta, aktualus bankrutuojančios įmonės visų akcijų savininko-valstybės, kurios interesus bankroto procedūrose atstovauja AB Turto bankas turtinių interesų apsaugos klausimas, kai ĮBĮ nustatyta tvarka yra sprendžiama dėl atsiskaitymo bankrutuojančios įmonės turtu su bankrutuojančios įmonės kreditoriais. Nors pagal bankroto procedūrų teisinio reglamentavimo prasmę iškėlus įmonės bankroto bylą prioritetas teikiamas kreditorių finansiniams reikalavimams patenkinti, tačiau ir tokiu atveju turi būti racionaliai vadovaujamosi kreditoriaus ir skolininko pareigų ir interesų pusiausvyros principu. Neneigiant kreditoriaus prioritetinių teisių bankroto procedūrose, kreditoriaus interesas negali neproporcingai dominuoti ar net lemti situaciją, kai neatsižvelgiama į kitų su įmonės bankroto procedūromis susijusių ir teisėtą interesą turinčių asmenų teises ir teisėtus interesus.“⁸²

Kreditorių teisių apsaugos principas nėra absoliutus ir visuomenės interesų atžvilgiu. Efektyvus bankroto procesas turėtų sumažinti neigiamus dėl įmonių bankroto kylančius socialinius padarinius, kiek įmanoma operatyviau ir objektyviau spręsti tarpusavyje susijusių ūkio subjektų turtinius ginčus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje nurodoma, kad bankroto proceso tikslas yra tenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, kiek įmanoma operatyviau ir objektyviau tuo pačiu metu įmonei – skolininkei likviduojant skolų našta, taip apsaugant kreditorius nuo dar ilgesnio bankrutuojančios įmonės atsiskaitymų uždelsimo:

Bankroto proceso tikslas yra tenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, tuo pačiu metu įmonei skolininkei visiškai ar iš dalies likviduojant skolų našta ir taip apsaugant kreditorius nuo dar ilgesnio bankrutuojančios įmonės atsiskaitymų uždelsimo. Kita vertus, bankroto procese negali būti apsiribojama vien tik kreditorių finansinių interesų išsprendimu. Vienas iš teismo bankroto proceso tikslų yra kiek įmanoma operatyvesnis būtinų bankroto procedūrų užbaigimas nutraukiant bankroto bylą ĮBĮ 27 straipsnio pagrindais

⁸¹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P.30—31.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. Kovo 26 d. Nutartis c.b. Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.

arba likviduojant bankrutavusią įmonę ir išregistruojant ją iš įmonių registro [BĮ 32 straipsnio nustatyta tvarka.⁸³

Iškėlus įmonės bankroto bylą, stabdoma jos ūkinė veikla, taip pat tam tikram laikui – atsiskaitymai su kreditoriais. Šios padėties tęsimas paprastai nenaudingas nei kreditoriams, negaunantiems iš skolininko priklausančių lėšų, nei bankrutuojančiai įmonei, jei yra galimybių atnaujinti jos veiklą, taip pat įmonės savininkams ar dalyviams, turintiems teisę į turtą, liekantį atsiskaičius su kreditoriais. Taigi vienas iš teismo bankroto proceso tikslų yra kiek įmanoma operatyviau užbaigti bankroto procedūras. Įmonių bankroto instituto tikslas – siekiant apsaugoti visuomenės interesus, sumažinti neigiamus dėl įmonių bankroto kylančius socialinius padarinius, kiek įmanoma operatyviau ir objektyviau spręsti tarpusavyje susijusių ūkio subjektų turtinius ginčus.⁸⁴

Tokiai teismų praktika parodo, kad Lietuvos bankroto teisės pagrindinis tikslas yra apsaugoti finansinių įsipareigojimų nevykdančios įmonės kreditorių interesus. Šis tikslas yra derinamas su pačios bankrutuojančios įmonės interesais.

2.3 BANKROTO TEISĖS PRINCIPAI

2.3.1 Bendrieji bankroto teisės principai

Bankroto teisės principai yra išsamiai išanalizuoti tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės valstybių mokslų atstovų. Kiekvienas iš autorių pateikia savo pagrindinių bankroto teisės principų sąrašą, kurie iš esmės išreiškia bendrą idėją ir kryptį. Paprastai bankroto teisės principai įgyvendina per pastarąjį dešimtmetį tokių tarptautinių organizacijų kaip Pasaulio banko, Azijos plėtros banko, Jungtinių Tautų Prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) nustatytus nemokumo reguliavimo uždavinius. UNCITRAL siekiant padėti viso pasaulio atstovams, rengiantiems nemokumo problemas sprendžiančius įstatymus, parengė Nemokumo teisės teisinio reguliavimo gaires⁸⁵, pateikiančias devynius pagrindinius nemokumo teisės tikslus:

1. sukurti tikrumą rinkoje, siekiant skatinti ekonomikos augimą ir stabilumą;

⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio mėn. 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1096/2008.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2009, kat. 126.5; 126.7; 126.1.

⁸⁵ UNCITRAL Legislative Guide <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf>, prisijungta 2010-07-15.

2. didinti nemokaus skolininko turto vertę;
3. užtikrinti likvidavimo ir reorganizavimo procedūrų balansą;
4. užtikrinti lygiateisį vienodos padėties kreditorių teisių ir interesų reguliavimą;
5. sukurti spartų, efektyvų ir nešališką nemokumo sprendimo mechanizmą;
6. išsaugoti nemokaus subjekto turto masę, siekiant lygaus paskirstymo kreditoriams;
7. užtikrinti skaidrią ir nuspėjamą nemokumo teisę, skatinančią rinkti ir skleisti informaciją;
8. pripažinti egzistuojančias kreditorių teises ir sukurti aiškias taisykles privileijuotiems reikalavimams nustatyti;
9. sukurti teisinę bazę tarptautinio bankroto reglamentavimui⁸⁶

Anglijos teisės mokslų atstovas profesorius R.Goode pateikia dešimt plataus pobūdžio nemokumo teisinio reguliavimo principų:

1. Įmonių bankrotą reglamentuojantys teisės aktai turėtų užtikrinti, kad bankroto subjektų teisių ir teisėtų interesų traktavimas neprieštarautų bendrųjų teisės normų nustatytam reglamentavimui;
2. Kreditorių reikalavimai gali būti patenkinti tik iš nemokios įmonės turto;
3. Kreditorių reikalavimai, kurių įvykdymas užtikrintas pagal atitinkamus sandorius, turi būti apsaugoti;
4. Įmonės likvidatorius turėtų įgyti teisę valdyti įmonės turtą;
5. Asmeninės neturtinės teisės dėl nemokios įmonės turto turėtų būti atitinkamai turtinę reikalavimo teisę;
6. Prasidėjus likvidavimo procedūrai, įmonė turėtų netekti jos turto valdymo ir disponavimo teisių;
7. Pasibaigus skolininko bankroto procesui, pasibaigia ir visi kreditorių reikalavimai;
8. Likvidavimo procedūra užtikrina operatyvų kreditorių reikalavimų patenkinimą;
9. Neužtikrintieji kreditorių reikalavimai turėtų būti vienodai traktuojami (*pari passu*);
10. Nemokios įmonės akcininkai ir dalyviai neatsako už įmonės skolas.⁸⁷

⁸⁶ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P-35.

⁸⁷ Goode R. Principles of corporate insolvency law, 2005 London

Lietuvos, Kinijos ir JAV bankroto teisės reglamentavimas yra grindžiamas daugumos išvardytų pagrindinių bankroto teisės principų. Yra nemažai visoms valstybėms bendrų bankroto teisės principų, iš esmės nustatančių bendrą bankroto teisinio reguliavimo kryptį, bet tie patys principai skirtingose valstybėse yra skirtingai įgyvendinami. Bendras idėjas nustatantys principai yra įgyvendinami tose ribose ir tokiu mastu, kokį jiems suteikia konkreti valstybė, todėl būtų sunku išskirti bendrą, visoms valstybėms būdingą, nemodifikuotą ir vienodai funkcionuojantį bankroto teisės principą. Lietuvoje ir JAV nei bankroto, nei kiti teisės aktai nepateikia bankroto teisinio reguliavimo principų sąrašo. Pirma, šių valstybių bankroto teisės reguliavimas yra grindžiamas valstybės bendraisiais konstituciniais ir civilinės teisės principais (asmenų lygiateisiškumo, sutarčių laisvės ir privalomumo, proporcingumo, teisėtų lūkesčių ir kt.) Antra, tam tikri specifiniai bankroto teisės principai, nors ir nėra tiesiogiai suformuluoti teisės aktų tekste, bet yra išvedami bankroto santykius reglamentuojančių teisės normų analizėje (kreditorių lygiateisiškumo ir autonomijos, teismo vadovavimo bankroto procese, skolininko interesų apsaugos principas, ir kt.). Pagrindiniai Kinijos bankroto teisės principai yra nustatyti KĮBĮ 1 skyriuje: nemokumo, skolininko apsaugos, teismo vadovavimo, ekstra-teritorialumo ir darbuotojų teisių apsaugos principai. Kinijos teisės atstovai Roman Tomasic, Haizheng Zvang ir Bin Wang papildomai išskiria ir išvestinius principus, kuriais yra grindžiamas Kinijos bankroto teisės reguliavimas: bankroto bylų nagrinėjimo operatyvumo, bankroto procedūrų efektyvumo, kvalifikuoto bankroto administratoriaus, proporcingumo, kreditorių lygiateisiškumo ir dalyvavimo dalyvavimo procese, apsaugotųjų kreditorių interesų apsauga.⁸⁸

Bendrieji bankroto teisės principais, kuriais yra grindžiamas valstybių bankroto teisinis reguliavimas yra:

Teisingumo ir teismo vadovavimo principas

Atsižvelgdama bankroto teisės instituto esmę ir tikslus, bankroto teisės institutas savo paskirtį gali įgyvendinti tik tuomet, jeigu bankroto procedūros bus vykdomos laikantis

⁸⁸ Parry R., Xu Y., Zhang H. China's new enterprise bankruptcy law. Markets and the law: London, 2010. P. 23-24.

bankroto bylų teisingumo ir teismo vadovavimo principo. Šį principą sudaro du pagrindiniai aspektai: bankroto bylų teisingumas ir teismo vaidmuo bankroto procese.

Pirma, siekiant įgyvendinti esminius bankroto teisės tikslus, visi ginčai, susiję su nemokaus skolininko turtais klausimais privalo būti nagrinėjami kartu ir teisingi vienam specializuotam, bankroto bylas nagrinėjančiam teismui. Paprastai šis principas yra įgyvendinamas įsteigiant specializuotus bankroto teismus, kuriems priklauso išimtinė bankroto bylų jurisdikcija. Tokia teismų sistema veikia JAV, kur visi ginčai susiję su nemokaus skolininko turtais klausimais yra nagrinėjami specializuotų federalinių bankroto byla nagrinėjančių JAV teismų. Lietuvoje bankroto bylos yra sprendžiamos bendrosios kompetencijos teismu, bet tokioms byloms įstatymai įtvirtina išimtinę rūšinio teisingumo bendrosios kompetencijos teismų sistemos viduje nustatymo taisyklę – visas bankroto bylas kaip pirmoji instancija nagrinėja apygardos teismai. Toks teismas, iškėlęs bankroto bylą konkrečiam subjektui, tampa teisingas ir visiems kitiems ginčams, susijusiems su šiuo subjekto turtais klausimais.⁸⁹ Silpniausiai šis principas yra įgyvendinamas Kinijoje, kur nėra jokios taisyklės, nustatančios kurio lygio ir kuris konkrečiai teismas turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti bankroto bylas, bet nepaisant to, teismas, iškėlęs įmonei bankroto bylą, tampa teisingas ir visiems kitiems įmonei pareikštiems turtais reikalavimams.

Antra, vienas iš pagrindinių bankroto teisės tikslų apsaugoti ne tik finansinių įsipareigojimų nevykdančio skolininko kreditorių interesus, bet ir nemokaus skolininko interesus, lemia neabejotiną viešojo intereso egzistavimą bankroto procese. Todėl nagrinėjant bankroto bylas yra svarbus aktyvus teismo vaidmens principas. Plačiausiai šis principas yra įgyvendinamas JAV, kur specializuoti bankroto teismai turi plačius įgaliojimus bankroto procese. Teismas netaiko bankroto įstatymo nuostatų mechaniškai, bet konkrečiu atveju atsižvelgia į bankroto teisės paskirtį bei tikslus ir sprendžia dėl bankroto teisės ir konkrečių bankroto teisės procedūrų tinkamumo išspręsti konkretaus skolininko problemas. Nors Kinijos bankroto teisinis reguliavimas yra grindžiamas teismo vadovavimo principu, šis principas nėra efektyviai įgyvendinamas Kinijoje. Anot profesoriaus Li Shuguang,⁹⁰ Kinijos teismų įgaliojimai įmonių bankroto procese yra suteikiami Vyriausybės. Kadangi Vyriausybė skiria teisėjus ir nustato teismų biudžetus, Kinijos teismai yra iš dalies

⁸⁹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P 208.

⁹⁰ Li Shuguang. Bankruptcy law in china: Lessons of the past twelve years. Harvard Asia Quarterly, <http://www.leggicinesi.it/dottrina/LiShuguang_Bankruptcy.pdf>, (prisijungta 2010-05-16).

priklausomi nuo valstybės vykdomosios valdžios. Todėl Kinijos teismų vadovavimas bankroto procese dažnai sulaukia nemažai neigiamų pasekmių. Lietuvoje bankroto procese yra įtvirtintas aktyvus teismo vaidmuo. Teismui yra suteikiamos pakankamai plačios ne tik jurisdikcinės veiklos, bet ir administracinio pobūdžio funkcijos. S. Kavalnė išskiria pagrindinius Lietuvos teismo vaidmens bankroto procese bruožus. Tai teismo ir kitų bankroto proceso dalyvių santykiams būdinga subordinacija, teismo bankroto proceso kontrolės ir teisėtumo priežiūros funkcija.

Kreditorių lygiateisiškumo principas

Vienas iš bankroto teisės tikslų yra užtikrinti, kad bankrutuojančios įmonės turtas būtų panaudotas kreditorių reikalavimų tenkinimui laikantis jų interesų derinimo ir lygiateisiškumo principų. Tai yra vienas iš pagrindinių R. Goode išvardijamų principų, užtikinančių lygias kreditorių galimybes sužinoti apie bankroto bylos iškėlimą skolininkui, pareikšti savo reikalavimą bankrutuojančiai įmonei ir aktyviai dalyvauti procese įrodinėjant savo reikalavimo pagrįstumą ir siekiant proporcingo jo patenkinimo. Šiuo principu yra grindžiamas ir Lietuvos ir JAV bei Kinijos bankroto teisės reglamentavimas.

Kinijoje šis principas yra nustatytas KĮBĮ 43 straipsnyje, nustatančiame proporcingą kreditorių reikalavimų patenkinimą, kreditorių lygias galimybes dalyvauti bankroto procese ir laisvai įrodinėti savo reikalavimus. Plačios teisės yra suteikiamos kreditorių susirinkimui: bankroto administratoriaus veiksmų priežiūra, balsavimo dėl administratoriaus sprendimų teisė, skolininko turto administravimo ir valdymo priežiūros teisė, balsavimas dėl reorganizavimo plano tvirtinimo. Nepaisant to, praktikoje Kinijoje kreditoriai nėra linkę dalyvauti bankroto procese.

Nors JAV bankroto teisė nesuvaržo skolininko teisių disponuoti jam priklausančiu turtu, JAV bankroto teisė yra grindžiama absoliučiu automatinių atskirų kreditorių veiksmų, nukreiptų į skolininko turtą sustabdymų ir visų kreditorių reikalavimų proporcingu patenkinimų tiek fizinių, tiek juridinių asmenų bankroto procese. Kreditoriams yra suteikiamos lygios galimybės įstoti į bankroto procesą ir įrodinėti savo reikalavimų pagrįstumą, dalyvauti kreditorių susirinkimuose. Nuo bankroto bylos iškėlimo momento laikoma, jog visi bankrutuojančios įmonės skolų terminai yra pasibaigę. Tai leidžia visiems

skolininko kreditoriams naudotis įstatymų kreditoriams suteiktomis reikalavimų patenkinimo galimybėmis.

Lietuvoje šis principas yra vienas iš svarbiausių bankroto teisės principų ir yra efektyviai įgyvendinamas tiek materialinės, tiek proceso teisės lygmeniu užtikrinant, kad bankrutuojančios įmonės turtas būtų panaudotas kreditorių reikalavimų tenkinimui laikantis jų interesų derinimo ir lygiateisiškumo principų. R. Norkus kreditorių teisių lygiateisiškumo principą įvardija kaip konkretizuojantį bendrą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą asmenų lygybės įstatymui principą, kadangi bankroto procesas Lietuvoje skirtas visų pirmą kreditorių reikalavimų proporcingam patenkinimui.⁹¹ Šis principas yra įgyvendinamas materialinės ir proceso teisės lygmeniu: teismo pareiga informuoti visus kreditorius apie skolininkui iškeltą bankroto bylą; kreditorių lygios galimybės įrodinėti savo reikalavimų pagrįstumą, dalyvauti kreditorių susirinkimuose; visi tos pačios eilės kreditoriai turi teisę į proporcingą savo reikalavimų patenkinimą; yra suvaržomos skolininko teisės disponuoti jam priklausančiu turtu; bankrutuojančiai įmonei draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo. LĮBĮ 16 straipsnis nustato, kad nuo bankroto bylos iškėlimo dienos laikoma, jog visi bankrutuojančios įmonės skolų terminai yra pasibaigę. Ši įstatymo nuostata suteikia teisę nuo bankroto bylos iškėlimo momento įstoti į bylą ir reikšti savo reikalavimus bankrutuojančiai įmonei ir tiems kreditoriams, kurių atžvilgiu iki bylos iškėlimo skolų mokėjimo terminai faktiškai dar buvo nesuėję, suteikdami visiems kreditoriams nuo bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo momento naudotis įstatymų kreditoriams suteiktomis teisėmis.⁹² Toks principas įgyvendinamas ir nutraukiant procesinių palūkanų skaičiavimą, nes procesinį sprendimą dėl palūkanų skaičiavimo turintiems kreditoriams neteikiamas prioritetas prieš tokio sprendimo neturinčius kreditorius. Kreditorių lygiateisiškumo principo svarbą Lietuvos bankroto procese pabrėžia ir teismų praktika:

Bankroto procesas turi tam tikrų ypatumų, nes juo siekiama apsaugoti ne pavienių, o visų įmonės kreditorių interesus, sudaryti jiems sąlygas patenkinti reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto. **Dėl to ir bankroto bylų nagrinėjimą reglamentuojančių procesinių nuostatų paskirtis daugeliu atvejų yra užtikrinti kreditorių lygiateisiškumo principo apsaugą, sudarant galimybes visiems kreditoriams sužinoti apie bankroto bylos**

⁹¹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P.125.

⁹² Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija, 2005.Nr. 78(79).P.37.

kėlimą skolininkui, pareikšti savo reikalavimą įmonei bei aktyviai dalyvauti teisme, pateikiant prašymus ir įrodinėjant reikalavimo pagrįstumą.⁹³

Bankroto procedūra siekiama patenkinti visų kreditorių interesus proporcingai, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto. **Todėl bankroto procesą reglamentuojančių nuostatų paskirtis daugeliu atveju yra užtikinti kreditorių lygiateisiškumo principo apsaugą.**⁹⁴

Žyminio mokesčio grąžinimo, kai atsakovui iškeliami bankroto byla, aiškinimą suponuoja ir įstatymų leidėjo valia, pagal kurią, įstatymų leidėjas, nustatydamas tam tikras lengvatas kreditoriams, besikreipiantiems į teismą su finansiniais reikalavimais asmeniui, kuriam iškelta bankroto byla, siekė, kad šie asmenys patirtų kuo mažiau papildomų išlaidų, susijusių su skolinių įsipareigojimų iš bankrutuojančios įmonės išieškojimu. **Tokius įstatymo leidėjo tikslus patvirtina ir tai, kad Įmonių bankroto įstatyme įtvirtintas vienas pagrindinių bankroto procedūrų principų, kreditorių lygiateisiškumo principas, kuris reiškia, jog visi kreditoriai, atsižvelgiant į įstatymų nustatytą išieškojimo eiliškumą, turi lygias galimybes proporcingai įmonės turimam turtui reikalauti patenkinti jų finansinius reikalavimus.** Taigi tuo atveju, jei kreditoriui, kuris kreipėsi į teismą dėl teismo įsakymo išdavimo nebūtų grąžintas valstybei sumokėtas žyminis mokeskis, jis atsirastų nelygiavertėje padėtyje, lyginant su tais kreditoriais, kurie pareiškė finansinius reikalavimus įmonės skolininkės bankroto byloje, ir civilinio proceso įstatymo nustatyta tvarka buvo atleisti nuo žyminio mokesčio mokėjimo (CPK 12 str.)⁹⁵.

2.3.2 Konkrečioms valstybėms būdingi bankroto teisės principai

Kinijos bankroto teisės reglamentavimas yra grindžiamas bankroto proceso operatyvumo, nemokumo, darbuotojų apsaugos, kvalifikuoto bankroto administravimo principais. Bankroto teisės institutas savo paskirtį gali įgyvendinti tik tuomet, jeigu bankroto procedūros bus vykdomos laikantis proceso *operatyvumo ir koncentruotumo principų*, kurie yra užtikrinami nustatant tikslus ir trumpus terminus atskiroms bankroto procedūroms atlikti, tiksliai reglamentuojant bankroto proceso dalyvių teises bei pareigas, teisių bei pareigų įgyvendinimo tvarką. Šis principas yra vienas iš svarbiausių Kinijos bankroto teisinio

⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio mėn. 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1439/2009.

⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos mėn. 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-509/2008.

⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos mėn. 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-887/2009;

reguliavimo principų. KĮBĮ nustato teismui griežtus laiko apribojimus pareiškimo dėl bankroto bylų iškėlimo nagrinėjimui. Svarstant dėl bankroto proceso skolininkui inicijavimo, teismas vadovaujasi pagrindiniu principu – kuo operatyviau išspręsti bankroto bylos iškėlimo klausimą. KĮBĮ 6 straipsnis nustato *darbuotojų interesų apsaugos* prioritetą prieš kitus bendruosius reikalavimus bankroto procese ir reikalavimą užtikrinti lygų ir teisėtą nemokios įmonės darbuotojų reikalavimų patenkinimą. KĮBĮ 2 straipsnis pateikia įmonės nemokumo kriterijus, kurie yra grindžiami negalėjimu įvykdyti turtinius įsipareigojimus ir skolininko turto nepakankamumu patenkinti visus kreditorių reikalavimus. Kinijos autoriai šių nemokumo kriterijų visumą įvardija kaip *nemokumo principą*, kuris yra pagrindas inicijuoti skolininkui likvidavimo arba reorganizavimo procedūras.. Azijos teisės specialistai, Roman Tomasic, Haizheng Zvang ir Bin Wang, ir Vokietijos⁹⁶ teisės mokslų atstovai, vadovaudamiesi tarptautinėmis nemokumo teisės reguliavimo gairėmis ir esminiais principais, nustatė pagrindinius ir išvestinius principus kuriais turėtų būti grindžiamas Kinijos bankroto teisės reguliavimas.⁹⁷ Bankroto procedūrų efektyvumas priklauso nuo *kvalifikuotų bankroto teisės specialistų* pagalbos teismui sprendžiant bankroto bylas. Kinijoje deja trūksta nepriklausomų ir kvalifikuotų bankroto administratorių. Anot profesoriaus Li Shuguang⁹⁸ aukšto lygio profesionalus ir nepriklausomas bankroto proceso administravimas nėra būdingas Kinijai. Daugumą Kinijos bankroto administratorių neturi patirties komplikuočių bankroto bylų sprendime. Administratoriaus įgaliojimus nustato įstatymas, bet jis atsakingas teismui ir vykdomajai valdžiai. Paprastai tai yra Vyriausybės atstovas arba teisinių paslaugų kontoros atstovas

Lietuvos įmonių bankroto procedūrų esmė ir tikslas – apginti visų skolininko kreditorių interesus yra derinamas su nemokaus, negalinčio įvykdyti savo įsipareigojimų, skolininko interesų apsauga. Kreditorių reikalavimai patenkinami iš bankrutuojančios įmonės turto, laikantis ne tik lygiateisiškumo principų, bet ir *interesų derinimo* principų. Kreditorių bei skolininko interesų pusiausvyros principas yra ypač kuomet skolininkas yra individuali įmonė, tai yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, ir už tokio asmens prievolės

⁹⁶ Vienas iš pagrindinių forumų, kuriame tokie tokie tarptautiniai darbai vyko buvo Nacionalinės liaudies kongreso Finansų ir Ekonomikos komitetas, kuris buvo palaikomas užsienio subjektų, iš esmės Vokietijos GTZ.

⁹⁷ Parry R., Xu Y., Zhang H. China's new enterprise bankruptcy law. Markets and the law: London, 2010. P. 23-24.

⁹⁸ Li Shuguang. Bankruptcy law in china: Lessons of the past twelve years. Harvard Asia Quaterly, <http://www.leggicinesi.it/dottrina/LiShuguang_Bankruptcy.pdf> , (prisijungta 2010-05-16)

subsidiariai atsako juridinio asmens dalyviai (CK 2.50 str. 4 d.). Šis principas yra plačiai atskleidžiamas teismų praktikoje:

Nors pagal bankroto procedūrų teisinio reglamentavimo prasmę iškelus įmonės bankroto bylą prioritetas teikiamas kreditorių finansiniams reikalavimams patenkinti, tačiau ir tokiu atveju **turi būti racionaliai vadovujamasi kreditoriaus ir skolininko pareigų ir interesų pusiausvyros principu.** Neneigiant kreditoriaus prioritetinių teisių bankroto procedūrose, kreditoriaus interesas negali neproporcingai dominuoti ar net lemti situaciją, kai neatsižvelgiama į kitų su įmonės bankroto procedūromis susijusių ir teisėtą interesą turinčių asmenų teises ir teisėtus interesus⁹⁹

Tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, kylant bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto rinkos kainoms ir pan., įmonės dalyviai ar savininkai gali būti suinteresuoti bankroto procedūrų vilkinimu, nes, didėjant įmonės turto vertei, kinta jos skolų ir turto santykis, kuris yra nemokumo kriterijus. **Tokia bankroto proceso eiga neleistina, nes pažeistų kreditorių teisėtus interesus iš skolininko kuo greičiau gauti jiems priklausančias lėšas, t. y. neatitiktų bankroto bylos dalyvių interesų pusiausvyros principo. Vykstant bankroto procedūroms, bankroto bylą nagrinėjantis teismas turi užtikrinti byloje dalyvaujančių asmenų interesų pusiausvyros išsaugojimą.** Toks teisių gynybos būdas bankroto byloje atitinka byloje dalyvaujančių asmenų interesų pusiausvyros principą.¹⁰⁰

R. Norkus taip pat išskiria *kreditorių autonomijos ir visuotinum principus* bankroto procese. Kreditorių autonomijos principas reiškia kreditorių, kaip visumos, teisę spręsti bankrutuojančios įmonės reikalus. Šis principą įgyvendina plačių teisių bankroto procese suteikimas kreditorių susirinkimui, kaip savitam kreditorių savivaldos organui, sprendžiančiam esminius klausimus dėl jų pačių teisių. Visuotinum principas bankroto procese pasireiškia tuo, kad kreditorių reikalavimai, skolininkui iškelus bankroto bylą, negali būti patenkinti kitaip, kaip tik LĮBĮ nustatyta tvarka, o bankroto procedūros apima visą skolininko turtą, kuris bus realizuotas bankroto procedūrų vykdymo metu.¹⁰¹

JAV bankroto teisė yra grindžiama Aukščiausiojo teismo¹⁰² nustatytu principu Butner byloje:

Kongresas daugumą bankroto teisės klausimų paliko nustatyti bendrosios valstijų teisės normoms. Bankroto teisė nekeičia bendrųjų teisės normų nustatyto civilinės apyvartos dalyvių

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-358/2008, kat. 126.5;

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio mėn. 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-362/2007, kat. 126.2; 124.2.7; Teismų praktika 28

¹⁰¹ Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija, 2005.Nr. 78(79).P.133,138.

¹⁰² Butner v. United States, 440 U.S. (1979)

santykių reglamentavimo, išskyrus atvejus kai bankroto teisės tikslai reikalauja kitokio reglamentavimo.¹⁰³

Šis principu dažnai vadovaujasi teismai, atsisakydami iškelti bankroto bylą arba nutraukdami bankroto procesą. Jeigu asmuo sieks nukrypti nuo bendrųjų teisės normų nustatyto jo teisinių santykių reglamentavimo, bankroto teismas tikėtinais jo paprašys nustatyti atitinkamą bankroto įstatymo nuostatą, kuri verčia nukrypti nuo bendro įstatyminio reglamentavimo.

2.4. BANKROTO TEISINIO REGULIAVIMO MODELIAI

Bankroto reguliavimo modelis priklauso nuo to, kokių tikslų siekia įstatymo leidėjas ir kokioms vertybėms teikia prioritetą. M. V. Teliukina nurodo dvi galimas bankroto teisinio reguliavimo kryptis, kurių dominavimas priklauso nuo nacionalinės teisės doktrinos. Tai likvidacinė ir reabilitacinė kryptys. Likvidacinė kryptis suteikia prioritetą skolininko likvidavimo procedūroms, kurios pradamos iš karto kai tik paaiškėja pirmieji įmonės finansiniai nesklaidumai. Reabilitacinė kryptys prioritetą teikia nemokaus skolininko mokumo atkūrimui ir verslo išsaugojimui. Šių krypčių įtakoje bankroto teisinis reguliavimas paprastai yra skirstomas į kreditorių interesų apsaugą orientuotą ir į skolininko teisių apsaugą orientuotą bankroto teisės reglamentavimą. Anot S. Franken, lyginamasis šių atskirų krypčių efektyvumas negali būti analizuojamas atskirai nuo konkrečios nemokios įmonės struktūros. Į kreditorių ir į skolininką orientuoti bankroto teisės modeliai galėtų pasiūlyti optimalų reglamentavimą atskirų rūšių įmonėms ir atskiriems bankroto atvejams. Tokios kryptys galėtų sėkmingai koegzistuoti ir kiekvienu atveju galėtų būti pasirenkamos kaip optimalios konkrečių nemokių įmonių atžvilgiu.¹⁰⁴

V. Mikuckienė, atsižvelgiant į tai, kokia kryptimi (likvidacine ar reabilitacine) remiasi įstatymų leidėjas, išskiria trys pagrindinius bankroto teisinio reguliavimo modelius: *Manfredo Balco modelis*. Įstatymų leidėjo pagrindinis tikslas yra skolininko turimo turto vertės maksimalus padidėjimas bei efektyvus tokio turto paskirstymas. Pasitelkus šį modelį

¹⁰³ D. G. Baird, B. E. Adler, T.H. Jackson. Bankruptcy cases, problems, and materials. 4th edition. New York : Foundation Press, 2007. P. 29.

¹⁰⁴ S. Franken. Creditor-and Debtor-Oriented corporate bankruptcy regimes revisited. Tilec discussion paper: 2004.

mėginama išsaugoti įmonę kaip turtinį kompleksą ir kuo labiau patenkinti kreditorių interesus.

Angliškas modelis. Bankroto procedūros nukreiptos į efektyvų skolininko turto paskirstymą bei kreditorių reikalavimų patenkinimą.

Amerikietiškas – prancūziškas modelis. Bankroto teisinis reguliavimas yra orientuotas į proporcingą skolininko turto padalijimą tarp kreditorių bei efektyvų makroekonominių funkcijų įgyvendinimą.

M. V. Teliukina išskiria šiuos pagrindinius bankroto reguliavimo modelius:

Radikaliai skolininkui palankus modelis yra grindžiamas teiginiu, kad skolininko finansiniai sunkumai yra laikini ir atsitiktiniai, todėl didžiausias dėmesys yra skiriamas reabilitaciniams procedūroms. Net ir nepatenkinus visų kreditorių reikalavimų, skolininkas gali būti nelikviduotas ir jam gali būti sudaryta galimybė pradėti verslą iš naujo.

Skolininkui palankus modelis. Taikant šį modelį bandoma užtikrinti skolininko ir kreditorių interesus pusiausvyrą, prioritetą suteikiant nemokaus skolininko išgelbėjimui ir galimybei jam gražinti visas skolas.

Liberalusis modelis. Taikant šį modelį irgi bandoma užtikrinti skolininko ir kreditorių interesus pusiausvyrą, bet prioritetas neteikiamas nei vienai iš šalių interesų gynybos būdai.

Kreditoriui palankus modelis. Pagrindinis bankroto procedūrų tikslas yra kuo greičiau ir visapusiškiau patenkinti kreditorių reikalavimus, nustatant labai paprastą skolininko turto ir verslo pardavimo procedūrą. Skolininko reabilitaciniai procesai gali būti pradėti tik kreditorių iniciatyva.

Radikaliai kreditoriui palankus modelio. Pagrindinis šio modelio ypatumas yra tas, kad esant skolininko finansiniams nesklandumams, automatiškai preziumuojamas skolininko nesąžingumas. Aiškus prioritetas teikiamas kreditorių interesų apsaugai.

Šiuo metu Lietuvos bankroto teisinis reguliavimas nėra akivaizdžiai orientuotas į kreditorių teisių apsaugą ir į likvidacinę kryptį. Teismai nagrinėdami bankroto bylas, visada pabrėžia būtinybę apsaugoti skolininko interesus:

[Įmonės bankroto procese siekiama dviejų priešingų tikslų – ginti kreditorių teises, kuo greičiau patenkinant jų pagrįstus reikalavimus bankroto byloje (nemokaus skolininko likvidavimo tikslas) ir atkurti nemokios įmonės mokumą, išlaisvinti ją nuo skolų, suteikti galimybę plėtoti verslą toliau ar iš naujo (atkuriamasis, reabilitacinis tikslas). Greitas verslo

subjekto pašalinimas iš rinkos neužtikrina teisinio stabilumo kitiems rinkos dalyviams, savaime nepagerina jų finansinės padėties. Be to, greitas ir koncentruotas likvidacinio tikslo vyrvimas bankroto procese sudaro prielaidas atsirasti teisiniam netikrumui. Tad bankroto procedūros turėtų būti pradėtos tik toms įmonėms, kurios akivaizdžiai negali vykdyti prievolių kreditoriams.¹⁰⁵

Bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus. Bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto. Kartu bankroto institutas skirtas užtikrinti ir nemokaus skolininko interesus, kad būtų išsaugotas prekių gamintojas, paslaugų teikėjas ir darbdavys, sudarant galimybę skolininkui likviduoti didesnę dalį savo skolų, pertvarkyti savo veiklą ir atstatyti finansinį stabilumą. Taigi bankroto instituto paskirtis dvejopa: patenkinti kreditorių interesus ir atstatyti finansinį bankrutuojančios įmonės mokumą.¹⁰⁶

Ypatingai Lietuvos bankroto teisinio reguliavimo kryptis pasikeitė įstatymų leidėjui priėmus naują Įmonių restruktūrizavimo įstatymą, kuris tapo akivaizdžiai orientuotas į skolininko interesų apsaugą tiek reorganizavimo procedūros inicijavimo, tiek šios procedūros pobūdžio atžvilgiu. skolininką orientuotas bankroto teisės reglamentavimas yra aiškiai nustatytas JAV. Įmonių bankroto bylos dažniausiai yra iškeliamos pagal JAV bankroto įstatymo 11 Reorganizavimo skyrių. Iškelus skolininkui bankroto bylą pagal šį skyrių automatiškai sustabdomi absoliučiai visi kreditorių veiksmai ir teisės dėl skolininko turto. Proceso metu turto valdymo ir disponavimo teisė išlieka skolininkui (*angl. „debtor-in-possession“*), kuris tęsia veiklą. Skolininkui priklauso išimtinės reorganizavimo plano teisės. Kinijoje yra būdingas neutralusis bankroto teisinio reguliavimo modelis, kuris siekia užtikrinti skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyrą. Kinijos įstatymų leidėjas nesuteikia prioriteto nei vienai iš bankroto procedūrų.

¹⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės mėn. 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-832/2010;

¹⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario mėn. 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-118/2008;

III DALIS BANKROTO PROCESINĖS TEISĖS NUOSTATOS

Bankroto teisės tikslai ir principai yra įgyvendinami bankroto procese. Sunku išvesti bendrą optimalaus bankroto proceso modelį. Tai priklauso nuo konkrečios valstybės teisės tradicijų, socialinių, politinių, ekonominių faktorių, be to teisės ir ekonomikos mokslų atstovai neturi bendro susitarimo šiuo atžvilgiu. Nepaisant to, dažnai yra išskiriami optimalaus ir efektyvaus bankroto proceso kriterijai. O. Hart pateikia tris bendrus kriterijus, kurie galėtų apibūdinti optimalų bankroto procesą. Pirma, optimalus bankroto procesas turėtų užtikrinti *ex post* efektyvų rezultatą, t.y. jis turėtų padidinti bendrą nemokaus skolininko turto vertę. Antra, optimalus bankroto procesas turėtų užtikrinti *ex ante* efektyvų rezultatą, t.y. išlaikyti skolos įpareigojanti pobūdį, nustatant nuobaudų priemones įmonės akcininkams ir vadovams. Pats paprasčiausias nuobaudimo būdas, tai nustatyti visišką kreditorių reikalavimų prioritetą. Šiuo atveju patenkinus visus kreditorių reikalavimus, akcininkams paprastai nieko nebelieka. Bet, kaip pabrėžia nemažai mokslininkų, jeigu akcininkai negautų nieko bankroto procese, jie visiškai nesistengtų išvengti nemokios turto vertės išsaugojimo ir padidavimo, tai skatintų neefektyvų įmonės valdymą. Todėl trečia, optimalus bankroto procesas turėtų išsaugoti reikalavimų absoliutų prioritetą, išskyrus, kad tam tikra vertės dalis turėtų pagal galimybes būti palikta akcininkams.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Hart, O. (2000). "Difference Approaches to Bankruptcy," *HIER Discussion Paper*, 1903

3.1 BANKROTO BYLOS IŠKĖLIMAS

3.1.1 Subjektai, kuriems gali būti iškelta bankroto byla

Finansiniai sunkumai gali paliesti visus teisinių santykių subjektus. Tačiau ne visų subjektų atžvilgiu gali būti vykdomas bankroto procesas. Konkrečių subjektų ratas, kuriems gali būti taikomas bankroto procesas, yra apibrėžiamas valstybių bankroto įstatymuose. Lietuvos autoriai tokią subjekto galimybę būti bankroto teisės subjektu, kurio atžvilgiu gali būti vykdomas bankroto procesas apibrėžia bankroto procesiniu teismumu.¹⁰⁸ Dažnai toks subjektas yra įvardijamas skolininku bankroto procese. Tradiciškai „skolininko“ terminas vartojamas civilinėje teisėje, apibrėžiantis prievoliniu teisiniu santykiu siejamą šalį, turinčią pareigą kreditoriui, kurią sudaro plataus pobūdžio veiksmai arba neveikimas. Bankroto teisiniuose santykiuose skolininko terminas vartojamas tik piniginės prievolės kreditoriui atžvilgiu.

Naujas KĮBĮ yra taikomas visiems juridiniams asmenims ir nebenumato specialaus reglamentavimo valstybinių įmonių atžvilgiu. Įstatymo taikymo apimtis yra išplėsta apimant finansines institucijas, bendroves ir valstybines įmones. Tokios finansinės institucijos kaip komerciniai bankai, draudimo bendrovės taip pat patenka į įstatymo reglamentavimo sritį. Reguliavimo ir priežiūros institucijos, tokios kaip Kinijos bankų priežiūros komisija, Kinijos draudimo priežiūros komisija, gali teikti pareiškimus dėl bankroto bylos iškėlimo finansinėms institucijoms. KĮBĮ nėra taikomas ūkine komercine veikla užsiimantiems individualiems asmenims ir prekybininkams, kadangi jiems nėra pripažintas juridinio asmens statusas. Fizinį asmenų nemokumo problemos iki šiol nėra sprendžiamos Kinijos bankroto teisėje. Šiuo klausimu Kinijoje yra didelė įstatyminė spraga. Istoriskai, fizinių asmenų nemokumas Kinijoje buvo įtakotas požiūriu, kad sūnus turi mokėti už tėvų skolas. Kadangi kreditoriai galėjo nukreipti savo reikalavimų patenkinimą į skolininko palikuonius, nebuvo jokio poreikio taikyti bankroto procedūras fiziniam skolininkui. Nors Kinijos bankroto teisė nenumato fizinių asmenų bankroto, toks reguliavimas be abejonės reikalingas Kinijoje dėl aktyviai veikiančios finansinės kredito sistemos. Pagal 2006 metų KĮBĮ

¹⁰⁸ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P 213.

skolininkas gali kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo pagal likvidavimo, reorganizavimo ir papildomai pagal taikinimo procedūras. Tuo tarpu kreditoriai gali kreiptis tik dėl likvidavimo ir reorganizavimo procedūrų inicijavimo. Jeigu KĮBĮ 2 straipsnio nustatytus nemokumo kriterijus atitinka finansinės institucijos, minėtos reguliavimo ir priežiūros institucijos gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo pagal likvidavimo arba reorganizavimo procedūras.

JAV bankroto įstatymą sudaro bendrosios nuostatos ir atskiri skyriai, reglamentuojantys atskiras bankroto procedūras konkrečioms skolininkams. Bendras subjektų, kuriems gali būti inicijuotas bankroto procesas ir konkrečių subjektų, kuriems gali būti taikomos atskiros bankroto įstatymo procedūros apibrėžimas pateikiamas bendrosiose nuostatose. Įstatymo 109 straipsnis nustato ar atitinkamam skolininkui gali būti taikomas bankroto įstatymas, kaip specialus teisių gynimo būdas. Potencialūs skolininkai pagal JAV bankroto įstatymą yra asmenys – individai, partnerystės ir įmonės, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta, registruota vieta arba interesų, turto buvimo vieta yra JAV. Įmonių sąvoka yra papildomai konkretizuojama, siekiant įtraukti visus įmanomus subjektus, veikiančius kaip įmonės. Bankroto įstatymo 7 „Likvidavimo“ skyrius negali būti taikomas geležinkeliams, nacionalinėms ar užsienio draudimo bendrovėms, bankams, kaupiamosioms ir paskolų asociacijoms, kredito unijoms ir kitoms finansinėms institucijoms. Įstatymo 11 „Reorganizavimo skyrius“ yra taikomas visiems tiems, kuriems yra taikomas 7 „Likvidavimo“ skyrius, įskaitomai ir geležinkelius. Specialus 13 skyrius taikomas tik fiziniams asmenims su reguliariomis pajamomis. Įstatymo 9 ir 12 skyriai nustato atskirų subjektų skolų reguliavimo procedūras. Įstatymo 9 skyrius yra skirtas reglamentuoti municipalitetų bankroto procesą, o 12 skyrius taikomas ūkininkams ir žvejams.

Lietuvoje šiuo metu bankroto procesinį teisingumą turi tik juridiniai asmenys. LĮBĮ yra taikomas visiems juridiniams asmenims, įregistruotiems Lietuvos Respublikoje teisės aktų nustatyta tvarka, išskyrus biudžetines įstaigas, politines partijas, profesines sąjungas, religines bendruomenes ir bendrijas. Į įstatymo reglamentavimo sritį nepatenka tam tikri subjektai, kurių atžvilgiu yra nustatytas specialus reglamentavimas. Draudimo įmonių, bankų ir kitų įmonių bankroto proceso ypatumus nustato Draudimo įstatymas, Bankų įstatymas, Finansinių įstaigų įstatymas. LĮBĮ reglamentuoja tik įmonių likvidavimo procedūrą. Lietuvoje bankroto įstatymas nustato tik likvidavimo procedūrą, įmonių reorganizavimo

procedūrą reglamentuoja atskiras Lietuvos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. Šis įstatymas yra taikomas visiems restruktūrizuojamiems juridiniams asmenims, turintiems finansinių sunkumų įmonėms ir įsteigtiems Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, išskyrus išskyrus biudžetines įstaigas, politines partijas, profesines sąjungas, religines bendruomenes ir bendrijas, bankus, centrinės ir kitas kredito unijas, kitas kredito įstaigas, mokėjimo įstaigas, draudimo įmones, valdymo įmones, investicines kintamojo kapitalo bendroves, uždaro tipo investicines bendroves bei vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkus.

3.1.2 Bankroto bylos iškėlimo pagrindai

Bankroto proceso ištakos kyla iš nemokumo teisinių santykių. Dauguma bankroto įstatymu įtvirtina dvi savarankiškas sąvokas: bankrotą ir nemokumą. Nemokumo sąvoka bankroto įstatymuose paprastai vartojama ne kaip bendra teorinė kategorija, nustatanti įmonės, turinčios finansinių sunkumų būklę, bet kaip įstatyminis kriterijus, kuris yra pagrindas bankroto bylai iškelti. Ne kiekvienai įmonei, susidūrusiai su mokumo problemomis gali būti iškelta bankroto byla. Įmonė gali turėti finansinius sunkumus, negalėti atsiskaityti su savo vienintelių kreditoriumi, t.y. būti nemoki, bet bankroto teisė šiuo atveju nebus tinkamas mechanizmas įmonės finansinėms problemoms išspręsti. Lietuvos nemokumo studijos rengėjai, atlikę užsienio šalių teisės aktų, reglamentuojančių nemokumo ir bankroto procedūras, analizę nurodo, kad įmonės nemokumą reikia nagrinėti kaip būseną, kuriai esant gali būti priimti keli skirtingi sprendimai – įmonė gali būti likviduota arba gali būti sudaromos sąlygos atkurti įmonės mokumą, išsaugant ir plėtojant jos veiklą.¹⁰⁹ V. M. Teliukinos nuomone, nemokumo teorinė kategorija turėtų būti vartojama plačiąja prasme, kaip skolininko būklė visų teisminių bankroto procedūrų metu, tuo tarpu „bankroto“ sąvoka, vartotina siaurąja prasme, kaip skolininko būseną atsirandančią nuo to momento, kai teismas iškelia bankroto bylą.

Kinijos bankroto įstatymo 2 straipsnis pateikia nemokumo kriterijus, kurių visumą Kinijos autoriai įvardija kaip nemokumo principą. Jeigu įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais už savo skolas ir tokios įmonės turto nepakanta jos įsipareigojimams įvykdyti

¹⁰⁹ Višinskis V., Driukas A., Svetikaitė R., Ruškytė R., Sakalas A., Česonis V., Velička R., Jazbutis R. Taikomasis mokslinis tyrimas „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“.<
[http://www.ukmin.lt/lt/pramonė_ir_vidutinis /doc/Nemokumo%20studija.doc](http://www.ukmin.lt/lt/pramonė_ir_vidutinis/doc/Nemokumo%20studija.doc)>.

arba jai akivaizdžiai trūksta likvidumo, tokia įmonė bus likviduota atitinkamai su bankroto įstatymo nuostatomis. Jeigu įmonė atitinka minėtus likvidavimo kriterijus arba akivaizdžiai gali tapti nemoki, tokia įmonė gali būti reorganizuota atitinkamai su įstatymo nuostatomis. Įstatymas papildomai nustato susitarimo procedūra, kaip ikiteisminį ginčo sprendimo būdą, dėl kurios į teismą su pareiškimu gali kreiptis skolininkas, jeigu jam nėra iškelta bankroto byla. Jeigu skolininkas atitinka KĮBĮ 2 straipsnio reikalavimus, jis gali kreiptis į teismą dėl reorganizavimo, susitarimo arba likvidavimo procedūrų inicijavimo. Kreditorius gali inicijuoti tik likvidavimo arba reorganizavimo procedūras. Pagal bendrą taisyklę siekiant iškelti bankroto bylą, pareiškėjas turi pateikti teismui prašymą, nurodant pareiškėjo ir skolininko santykį, pareiškimo tikslus ir pagrindus bei pateikti atitinkamus įrodymus. Jeigu dėl bankroto bylos iškėlimo kreipiasi skolininko kreditorius, jis turėtų įrodyti, kad skolininkas negali išmokėti skolų. Kinijos teismų praktikoje negalėjimas išmokėti skolas apibrėžiamas per tris elementus: yra suėjęs skolos mokėjimo terminas, kreditorius akivaizdžiai negali išmokėti skolų ir tai tęsiasi pakankamai ilgai. Kadangi įstatymas aiškiai nenumato kaip turėtų būti įrodytas skolininko negalėjimas sumokėti skolas, teoriškai kiekvienas kreditorius galėtų inicijuoti bankroto procesą. Kinijos bankroto įstatymas aiškiai neįvardija ir sąlygų skolininkui inicijuoti bankroto procesą. Jeigu skolininkas kreipiasi dėl bankroto bylos iškėlimo, prie aukščiau išvardytų sąlygų, jis turėtų pateikti savo turto ataskaitą, t.y. detalizuotą skolų ir pajamų bei kitos finansinės informacijos sąrašą.

Pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimas kartu yra ir bankroto bylos skolininkui iškėlimas. Įstatymas nepateikia jokių konkrečių sąlygų, pagal kurias teismas priima pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo ir iškelia skolininkui bankroto bylą. KĮBĮ nustato, kad teismas gali atsisakyti iškelti bankroto bylą, jeigu mano, kad skolininkas neatitinka 2 straipsnio nemokumo kriterijų ir skolininko finansinė padėtis yra pakankamai stabili. Šioje stadijoje teismas vadovaujasi operatyvumo principu, bet konkretūs teismo veiksmai šiuo atveju yra nustatyti tik jeigu pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo pateikia kreditorius. Esant kreditoriaus pareiškimui, teismas per penkias darbo dienas įspėja skolininką. Jeigu skolininkas turi prieštaravimų dėl bankroto bylos iškėlimo, jis turi kreiptis su prašymu atmesti kreditoriaus pareiškimą, nurodant kad jis neatitinka nemokumo kriterijų. Tokiems prieštaravimams yra nustatytas naikinamasis 7 dienų terminas.

JAV įstatymas nustato nemokaus skolininko bankroto procesą pagal atitinkamas procedūras, kurių taikymas priklauso nuo konkretaus subjekto ir tokių procedūrų tikslo. Nemokumo terminas įstatymo yra vartojamas kaip bendras pagrindas iškelti skolininkui bankroto bylą ir reiškia finansinę sąlygą, kad subjekto skolų bendra suma yra didesnė negu visas subjekto tinkamai įvertintas turtas, neįskaitant turto, kuris gali būti išimtas iš bankroto turto masės ir turto, kuris yra skolininko perleistas, nepaisant tokio perleidimo teisėtumo. Jeigu skolininkas yra nemokus ir atitinka subjekto, kuriam gali būti iškelta bankroto byla bendrą ir specialų subjekto, kuriam gali būti taikoma konkreti bankroto procedūra, apibrėžimą, jam gali būti iškelta bankroto byla pagal savanoriškąjį arba priverstinį pareiškimą. Daugumai skolininkų bankroto byla yra iškeliama „savanoriško“ pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo forma. Toks pareiškimas automatiškai preziumuoja ir skolininkui taikomą bankroto teisės apsaugą (*angl. "Order for relief"*), kuri reiškia, kad tinkamai paduotas skolininko pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo automatiškai sąlygoja viso skolininko turto apsaugą nuo kreditorių reikalavimų. Pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimas kartu yra ir bankroto bylos skolininkui iškėlimas. Taigi skolininkui, norinčiam inicijuoti bankroto procesą, tereikia susimokėti atitinkamą mokestį, kuris varijuoja priklausomai nuo taikomo skyriaus. „Nesavarankiškas“ arba „priverstinis“ bankroto bylos iškėlimas yra labiau komplikuoatas. Toks bankroto bylos inicijavimas galimas tik pagal 7 „Likvidavimo“ ir 11 „Reorganizavimo“ skyrius (išskyrus ūkininkus ir labdaros organizacijas). Pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo gali pateikti nemažiau kaip trys kreditoriai, kurių reikalavimų bendra vertė būtų įstatymo nustatyta suma didesnė už skolininko įkeisto turto vertę. Skirtingai negu savarankiškame bankroto bylos iškėlime, priverstinis bankroto bylos iškėlimas automatiškai nesąlygoja teismo suteikiamos skolininko turto apsaugos.

JAV įstatymų leidėjas prioritetą inicijuoti bankroto procesą aiškiai suteikia skolininkui, nustatydamas jam minimalius reikalavimus. Kreditoriams tokia teisė numatyta tik tam atvejui, jeigu skolininkas nesikreiptų į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Nesavarankiškas bankroto bylos iškėlimas yra kreditorių teisių apsaugos galimybė. Tai galėtų būti paaiškinama JAV bankroto teisės pagrindiniais į skolininko teisių apsaugą orientuotais tikslais. Bankroto procesas skolininkui gali baigtis visišku ar daliniu jo turto likvidavimu. Jeigu skolininkas yra verslo subjektas, tai kartu gali reikšti ir darbo vietų

netekimą ir skolininko, kaip gamybinio subjekto netekimą. Taigi, apribojimai nesavarankiškam bankroto bylos iškelimui galėtų būti traktuojami kaip siekis išsaugoti funkcionuojančią įmonę. Antra, kreditorius gali būti ne vien tik reikalavimo teisę turintis subjektas, bet ir skolininko konkurentas ir turėti papildomų paskatų inicijuoti skolininkui nereikalingą bankroto procesą.

Lietuvoje bankroto bylai iškelti, priešingai negu JAV ir Kinijoje, reikalingi du savarankiški teismo procesiniai veiksmai: priimti rezoliuciją dėl pareiškimo priėmimo ir priimti nutartį dėl bankroto bylos iškelimo (CPK 137 straipsnio 1 dalis, LĮBĮ 9 straipsnio 4–5 dalys). Civilinės bylos iškelimas teisme tai savarankiška, pirmoji ir privalomoji bankroto proceso stadija. Šioje stadijoje tikrinama ar yra teisės kreiptis į teismą prielaidos, ar pareiškėjas tinkamai įgyvendina savo teisę kreiptis į teismą. Ieškinio priėmimo klausimą teismas išsprendžia priimdamas rezoliuciją. Šis procesinis veiksmas laikomas civilinės bylos iškelimu (CPK 137 straipsnio 1 dalis). Tik esant abiem teigiamiems procesiniams veiksams, pripažintina, kad bankroto byla iškelta. Dėl to Lietuvoje pareiškimo priėmimas ir bankroto bylos iškelimas yra netapatūs procesiniai veiksmai. Rezoliucija priimdamas ieškinį, teismas iškelia ne bankroto, bet civilinę bylą, kurioje toliau bus svarstomas bankroto bylos iškelimo klausimas. Sprendžiant pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo priėmimo klausimą, tikrinama: ar pareiškėjas yra tinkamas subjektas, turintis teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo ar laikytasi nustatytos išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarkos ar pareiškimas tinkamai pagrindžiamas. Pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo gali pateikti įmonės kreditoriai, įmonės likvidatorius, įmonės vadovas ar savininkas. Pažymėtina, kad galimas bankroto bylos iškelimo inicijavimas ir pagal Valstybinės institucijas dėl draudimo bendrovių ir kitų įmonių, kurių bankroto proceso ypatumus nustato Draudimo įstatymas, Bankų įstatymas, Finansinių įstaigų įstatymas. Nors įstatymas nesuteikia aiškaus prioriteto nei skolininko nei jo kreditorių bankroto proceso inicijavimui, kreditoriams įstatymas suteikia teisę kreiptis dėl bankroto bylos iškelimo, tuo tarpu įmonės vadovui ar savininkui, jeigu įmonė negali ar negalės atsiskaityti su kreditoriais ir šie nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškelimo arba įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriams, kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų, yra nustatyta pareiga pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo. Kreditoriaus teisei inicijuoti bankroto bylos iškelimą, LĮBĮ nustato tik vieną apsunkinimą, prilygintą ikiteisminei tvarkai – privalomąjį pranešimą skolininkui

dėl jo įsipareigojimų ir įspėjimą, kad jeigu jie nebus įvykdyti per šiame pranešime nurodytą laikotarpį, kreditorius kreipsis į teismą dėl skolininkui bankroto bylos iškėlimo. Įsipareigojimams įvykdyti kreditorius turi nustatyti ne trumpesnę kaip 30 dienų laikotarpį.

LĮBĮ 9 straipsnio 5 dalis reglamentuoja bankroto bylos iškėlimo įmonei pagrindus, kuriais yra viena iš šių teismo nustatytinų sąlygų:

1. įmonės nemokumas arba vėluojantis atlyginimų darbuotojams mokėjimas; arba
2. įmonės viešas paskelbimas arba kitoks pranešimas kreditoriams, kad negali atsiskaityti su kreditoriais ir (arba) neketina vykdyti savo įsipareigojimų.

Pagal ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalį įmonės nemokumas - tai įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taigi, teismas įmonei gali iškelti bankroto bylą dėl jos nemokumo tuo atveju, jei yra tam tikros teisinės prielaidos, sudarančios pakankamą pagrindą manyti, jog įmonė yra nemoki, t. y. kad pradelsti įmonės finansiniai įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės ir kai ji nevykdo finansinių įsipareigojimų - neatsiskaito su kreditoriais. Paprastai sprendžiant bankroto bylos iškėlimo klausimą teismas neapsiriboja tik aritmetiniu atsakovo balanse nurodytų pradelstų įsipareigojimų ir turto vertės santykio nustatymu – teismas privalo nustatyti realią įmonės turtinę padėtį, t. y. nustatyti, ar atsakovo balanse nurodytos įmonės pradelstų įsipareigojimų sumos bei turto vertė atitinka tikrovę.

Anksčiau restruktūrizavimo bylos įmonei iškėlimas buvo siejamas ne tik su materialinio pobūdžio pagrindu, bet ir su įstatyme įtvirtintų procesinio pobūdžio įmonės restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlygų egzistavimu. Restruktūrizavimo byla įmonei galėjo būti iškelta tik jeigu yra paisomos įstatymo įmonių restruktūrizavimo proceso taikymo ir siūlymo kelti restruktūrizavimo bylą sąlygos. Įmonės restruktūrizavimo procesas galėjo būti pradėtas, jeigu būtų įstatymo nustatytų trijų sąlygų visuma:

1. įmonė neatsiskaito su kreditoriais daugiau kaip tris mėnesius po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditorių raštiško reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas;
2. įmonė nėra nutraukusi ūkinės komercinės veiklos;

3. įmonei nėra iškelta bankroto byla ar nepradėtas bankroto procesas ne teismo tvarka.

Šiuo atveju antra sąlyga stipriai apsunkindavo skolininko galimybę inicijuoti restruktūrizavimo procesą, nes siūlymo procedūroje aiškus prioritetas buvo suteikiamas kreditoriams. Pateikti pareiškimą teismui dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, įmonės vadovas galėjo tik gavęs įstatymo nustatytus raštiškus kreditorių sutikimus ar pirmajam kreditorių susirinkimui priėmus nutarimą restruktūrizuoti įmonę. T.y. bet koks skolininko restruktūrizavimo procedūros inicijavimas priklausė nuo kreditorių valios, nes kreditorių nepritarimas restruktūrizuoti įmonę ar kreditorių nutarimo restruktūrizuoti įmonę nepriėmimas iš esmės apribodavo restruktūrizavimo bylos iškėlimo galimybę.

Dabartinis, neseniai įsigaliojęs įmonių restruktūrizavimo įstatymas ne tik išsprendė šią problemą, bet ir iš esmės apribojo kreditorių vaidmenį įmonės reorganizavimo procese. Naujajame Įmonių restruktūrizavimo įstatyme panaikintas ne tik kreditorių pritarimas įmonės vadovo siūlymui restruktūrizuoti įmonę, bet ir įmonės kreditorių teisė apskritai inicijuoti restruktūrizavimo procesą.

Pasikeitė ir restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlygos. Pirmoji įmonės mokumo sąlyga nebeįtraukė įmonės finansinių sunkumų laikinojo pobūdžio, bet nustato bendrą įmonės finansinių sunkumų buvimo arba jų realios tikimybės per artimiausius tris mėnesius buvimo sąlygą. Naujasis įstatymas numato ir dvi papildomas sąlygas restruktūrizavimo bylai kelti, ko nebuvo anksčiau galiojusiame įstatyme. Pirmą, restruktūrizuoti galima tik tokią įmonę, kuri įsteigta ne mažiau kaip prieš tris metus, antra, tuo atveju, jei įmonei jau buvo iškelta restruktūrizavimo byla ir vėliau nutraukta ar baigta restruktūrizavimo byla, turi būti praėję ne mažiau kaip penkeri metai nuo teismo nutarties įsiteisėjimo dienos, kad būtų galima dar kartą inicijuoti restruktūrizavimo procesą. Šios naujos sąlygos galėtų būti teigiamai vertinamos užtikrinant verslo santykių pastovumą ir siekiant įmonių veiklos tęstinumo.

Naujo įstatymo pakeitimai suteikia galimybę pradėti įmonės reorganizavimo procedūras anksčiau negu įmonė būtų visiškai nemoki. Naujojo įstatymo redakcijos nuostatos numato, jog restruktūrizavimo procesas gali būti pradėtas, kuomet įmonė turi finansinių sunkumų arba yra reali tikimybė, kad įmonė tokių sunkumų gali turėti per artimiausius tris mėnesius. Šiuo tikslu nustatyta, kad įmonės restruktūrizavimo procesas gali būti pradėtas ne tik finansinių sunkumų jau turinčiai įmonei, bet ir tuomet, kai egzistuoja reali tikimybė, kad įmonė susidurs su sunkumais per artimiausius tris mėnesius.

3.2. KREDITORIŲ TEISIŲ APSAUGA

Vieni iš svarbiausių bankroto teisės tikslų yra kreditorių teisių ir interesų apsauga. Kreditorių interesų apsaugą užtikrinantis bankroto proceso mechanizmas ir jo funkcionavimo kokybė yra svarbiausi faktoriai investuotojams – potencialiems skolininko kreditoriams. Nuo to, kiek teisių yra suteikiama skolininko kreditoriams ir kaip tos teisės ir interesai yra saugomi konkrečioje valstybėje, priklauso investuotojų polinkis finansuoti įmones, suteikti paskolas ir investuoti į komercinių subjektų gamybinę veiklą. Investuotojų teisinės apsaugos skirtumai paaiškina kodėl įmonės yra finansuojamos ir valdomos įvairiose valstybėse labai skirtingai. Paprastai skirtingų valstybių įstatymai nėra surašomi iš dangaus, bet yra kuriami atitinkamai su valstybės teisės tradicijomis. Komerciniai įstatymai kyla iš dviejų teisės tradicijų – Angliškosios bendrosios teisės ir civilinės-romėnų teisės tradicijų. Iš civilinės teisės tradicijų susiformavo Vokiškosios, Prancūziškosios ir Skandinaviškosios teisės sistemos. Bendrosios teisės valstybės paprastai suteikia investuotojams stipresnę teisių apsaugą negu civilinės teisės valstybės: prancūziškosios teisės valstybės – silpniausia, Vokiškosios ir Skandinaviškosios pakankamai stiprią. JAV yra viena iš silpniausių investuotojų ir kreditorių interesų apsaugos bendrosios teisės valstybių.

Kreditorių teisių apsauga susijusi su dviem pagrindinėmis klausimų sritimis. Pirma, yra skirtingų kreditorių su skirtingų interesų apsaugos laipsniu. Vienų kreditorių interesų prioritetinė apsauga sumažina kitų kreditorių interesų apsaugą. Antra, yra dvi pagrindinės kreditorių strategijos dėl nemokios įmonės: likvidavimo ir reorganizavimo, kurios skirtingai apsaugo skirtingų kreditorių interesus.¹¹⁰ Paprastai kreditorių teisių apsaugos elementai apima kreditorių bankroto procedūrų inicijavimo galimybes, bankroto procedūrų kreditorių apsaugos pobūdį, kreditorių procesines teises, tokių teisių suteikimo momentą ir įgyvendinimo galimybes, kreditorių klasių išskyrimą, kolektyvines kreditorių teises.

Naujas KIBĮ išplėtė kreditorių teisių apsaugą lyginant su ankstesniu bankroto proceso reguliavimu, nors tarptautiniu mastu Kinijos bankroto teisė nesuteikia stiprios kreditorių teisių apsaugos. KIBĮ suteikia kreditoriams be jokių ypatingų apribojimų galimybę inicijuoti skolininko bankroto procesą (tiek likvidavimo, tiek reorganizavimo procedūras) ir aktyviai

¹¹⁰ La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Silanes, and Andrei Shleifer, (1998), Law and Finance, *Journal of Political Economy*, December

dalyvauti tokiaame procese. Įstatymų leidėjas neįtvirtina akivaizdžių prioritetų nei likvidavimo nei reorganizavimo proceso inicijavimui. Taip pat, bankroto procedūros nesuteikia aiškaus prioriteto kreditorių teisių atžvilgiu. Pagrindinė kreditorių teisių ir interesų apsauga pasireiškia per kreditorių įtraukimą į bankroto procesą sukuriant kreditorių autonomijos režimą ir taip suteikiant jiems galimybę vykdyti bankroto proceso priežiūrą ir tam tikrą kontrolę. Nuo bankroto bylos iškėlimo kreditorių teisės iš dalies yra saugomos nustatant visų teisminių ir neteisminių priemonių nukreiptų į skolininko turtą ir turtinius interesus sustabdymą, siekiant kuo efektyviau apsaugoti ir maksimaliai išlaikyti skolininko turtą ir tuo pačių užtikrinti kreditorių reikalavimų apsaugą. Visų kreditorių reikalavimų terminai nuo bankroto bylos iškėlimo momentu yra laikomi suėję. Didžiąją dalį teisių kreditoriai gali įgyvendinti kolektyviai per kreditorių komitetą. KĮBĮ reglamentuoja kreditorių susirinkimą, koordinuojantį ir formuluojantį kreditorių interesus bankroto procese. KĮBĮ 59 straipsnis nustato, kad kreditorius, kurio turtinis reikalavimas yra teismo patvirtintas gauna teisę dalyvauti ir balsuoti kreditorių susirinkime. Tokie kreditoriai yra kreditorių susirinkimo dalyviai. Kiti kreditoriai, kurių turtiniai reikalavimai nėra teismo patvirtinti, gali tik dalyvauti kreditorių susirinkimuose ir pateikti savo nuomones be balsavimo teisės. Bendrieji kreditoriai ir kreditoriai, kurių reikalavimai yra užtikrinti, turi vienodas dalyvavimo ir balsavimo teises kreditorių susirinkime. KĮBĮ kreditorių susirinkimui suteikia teisę dalyvauti kreditorinių reikalavimų patvirtinime, prižiūrėti administratoriaus veiklą, spręsti dėl skolininko veiklos tęsimo, priimti reorganizavimo pasiūlymus, skolininko turto realizavimo planą.

Vienas iš svarbiausių kreditorių teisių apsaugos elementų – kreditorių reikalavimų patenkinimo tvarka. Įmonės likvidavimo atveju, bankroto administratorius sudaro kreditorių reikalavimų patenkinimo planą, kuris įsiteisėja tik patvirtintas kreditorių arba teismo, tuo atveju, jeigu kreditoriai atmeta pateiktą planą. KĮBĮ nustato kreditorių skirtingas klases. Kiekvieno klasės kreditorių reikalavimai yra patenkinami pagal lygiateisiškumo ir proporcingumo principą. Reikalavimų patenkinimo prioritetai paprastai priklauso nuo vyriausybės nustatytų vertybių ir prioritetu. Pagal ankstesnį reglamentavimą, kreditorių užtikrinti reikalavimai buvo patenkinami pirmiausiai iš lėšų, gautų pardavus įkeistą turtą, t.y. užtikrintiems kreditoriams buvo suteikiamas prioritetas prieš darbuotojų reikalavimus ir socialines išmokas. 1990 metais ekonomikos pereinamuoju laikotarpiu, Kinija priėmė

„planinio bankroto“ programą, kuri akcentavo darbuotojų teisių apsaugą ir suteikė darbuotojų reikalavimams pirminį prioritetą. Naujas KĮBĮ nustato išimtinę pirmenybę bankroto proceso išlaidoms, kurios apima bankroto administravimo išlaidas ir bankroto proceso metu patirtas kreditorių išlaidas. Tik pilnai patenkinus šiuos reikalavimus yra patenkinami apsaugotųjų kreditorių reikalavimai ir tada visų kitų kreditorių reikalavimai.

Reorganizavimo proceso metu kreditorių teisės yra saugomos dviem pagrindiniais būdais. Pirma, užtikrintų kreditorių interesai yra saugomi nustatant išimtis iš automatinio sustabdymo ir suteikiant kreditoriams, kurių reikalavimai yra užtikrinti, teisę įstatymo nustatyta tvarka reikalauti įkeistą turtą parduoti ir iš gautų lėšų patenkinti jų reikalavimą, jeigu kyla realus įkeisto turto vertės sumažėjimo pavojus, arba tokio turto negalėjimo realizuoti ateityje pavojus. Antra, visi kreditoriai pagal atitinkamas klases balsuoja dėl reorganizavimo plano tvirtinimo.

JAV bankroto įstatymas kreditorių interesų apsaugos atžvilgiu nustato vieną pagrindinį tikslą – priversti skirtingus kreditorius veikti kartu ir taip užtikrinti optimalų jų reikalavimų patenkinimą kuo mažesnėmis kreditorių išlaidomis. Todėl kiekvieno kreditoriaus turtinis reikalavimas bankroto procese yra patenkinamas lygiai taip pat kaip būtų „teisingai“ patenkintas ne bankroto procese, jeigu kreditoriai veiktų atskirai, tik bankroto procese tai pasiekama mažesnėmis sąnaudomis ir užtikrinamas teisingas skolininko turto padalijimas tarp skirtingų kreditorių. Įstatymų leidėjas įtvirtino įmonių reorganizavimo procedūrų inicijavimo prioritetą ir tokių procedūrų į skolininko teisių apsaugą orientuotą pobūdį. Kiekvienas kreditorius bankroto procese turi lygias galimybes nustatyti savo reikalavimo dydį ir jo patenkinimo prioritetą. Iš esmės, JAV bankroto įstatymas pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo traktuoja kaip hipotetinį visų skolininko finansiniu įsipareigojimų nevykdymą. Kiekvieno reikalavimo turinio ir pagrįstumo nustatymas yra materialiosios teisės dalykas. Bankroto teismai nėra įgalioti bankroto tikslų sumetimais perimti materialiosios teisės įgaliojimus spręsti dėl civilinės apyvartos dalyvių turtinių teisių turinio ir apimties. Teismas *Raleigh*¹¹¹ byloje pakartojo ir išplėtė *Butner* principo aiškinimą, pagal kurį bendrosios civilinius santykius reglamentuojančios teisės normos turėtų išspręsti bet kuri klausimą, kylanti bankroto procese, išskyrus jeigu bankroto tikslai verčia nukrypti nuo

¹¹¹ Raleigh v. Illinois Dept. Of Revenue, 530 U.S. 12,20 (2000)

bendrojo reguliavimo. Jeigu bankroto teisės normos nereglamentuoja tam tikrų klausimų, tokiems klausimams yra taikomas bendrųjų teisės normų reglamentavimas.

Kreditorių teisių ir interesų apsauga įgyvendinama skirtingomis priemonėmis, priklausomai nuo taikomos bankroto procedūros. Įmonėms bankroto byla dažniausiai yra iškeliama skolininko pareiškimų pagal 11 reorganizavimo skyrių, todėl visas procesas sutelkiamas į skolininko mokumo atstatymą. Visais atvejais, tam kad bankroto procedūros būtų veiksmingos, visi kreditorių siekiai ir savarankiški būdai patenkinti reikalavimus yra automatiškai sustabdomi. Reorganizavimo proceso metu galioja absoliutus automatinis visų veiksmų dėl skolininko turto ir turtinių interesų sustabdymas, likvidavimo atveju apsaugotiesiems kreditoriams yra suteikiamos tam tikros išimtys. Pagrindiniai bankroto proceso klausimai, kuomet yra taikoma 7 skyriaus likvidavimo procedūra, yra skolininko turto fiksavimas, išsaugojimas ir kreditorinių reikalavimų nustatymas. Šiuo atveju bankroto procesą sudaro du pagrindiniai klausimai: kas yra reikalavimų turėtojai ir kokį turtą gauna bankroto procese, t.y. kas ką gauna bankroto procese. JAV bankroto įstatymas numato, kad paprastiems kreditoriams atitenka išlaidos, kurias patiria skolininkas bankroto proceso metu. Tie kreditoriai, kurie tinkamai „paviešino“ savo užtikrintus reikalavimus į skolininko turtą, bankroto procese tampa apsaugotais kreditoriais. Tam kad kreditorius būtų pripažintas apsaugotų kreditorių bankroto procese jis turi įstatymo nustatyta tvarka pateikti finansinį pareiškimą dėl tokios teisės paviešinimo. Apsaugotiems kreditoriams suteikiamas prioritetas, įkeisto turto vertės apimtimi, ne tik prieš paprastus kreditorius, bet ir prieš administracines proceso išlaidas. Toks reglamentavimas atitinka jau minėto *Butner* principo esmę, pagal kurį, jeigu už bankroto proceso ribų kreditorius gali patenkinti savo reikalavimą iš įkeisto turto, bankroto procese kreditorius gali pasiekti savo reikalavimo patenkinimą tokia pat apimtimi. Pagal 506 straipsnį jeigu įkeisto turto vertė yra mažesnė negu kreditorinis reikalavimas, toks reikalavimas yra dvejopas. Dalis reikalavimo yra apsaugota įkeisto turto verte, o kita dalis yra paprastas reikalavimas. Apsaugotųjų kreditorių teisės yra mažiau saugomos reorganizavimo procedūroje. Esant deryboms reorganizavimo metu, kreditorių teisė gauti savo reikalavimo patenkinimą iš įkeisto turto yra sustabdoma ir kreditoriui suteikiama lygiavertė jo apsaugotos teisės apsauga. Jeigu tokia apsauga nesuteikiama, kreditorius turi teisę reikalauti panaikinti jo teisių sustabdymą ir patenkinti savo reikalavimą iš įkeisto turto ne bankroto procese.

JAV bankroto įstatymas nustato skolininko skolų atleidimo institutą, bet esant įmonės bankroto procesui, jos skolos nėra atleidžiamos ir kreditorių reikalavimai yra pilnai patenkinami. Kreditorių teisės iš dalies yra įgyvendinamos kreditorių susirinkimo, bet tokio susirinkimo įgaliojimai turi prasmės tik esant reorganizavimo procedūrai, kuomet kreditoriai gali iš dalies dalyvauti įmonės reorganizavimo procedūrų įgyvendinime.

Lietuvos bankroto įstatymo 3 straipsnyje nustatyta, kad įmonės kreditoriai, tai turintys teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolės ir įsipareigojimus fiziniai ir juridiniai asmenys. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje nurodoma, kad bankroto proceso pagrindinis tikslas yra tenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto. Atitinkamai su šiuo tikslu, procesinių nuostatų, reglamentuojančių bankroto bylų nagrinėjimą, paskirtis daugelio atvejų yra užtikrinti kreditorių interesų apsaugą. Esant skolininko nemokumui, Lietuvos bankroto teisė apriboja restruktūrizavimo bylos iškėlimo skolininkui galimybę, nustatydamą restruktūrizavimo procedūrų inicijavimo griežtus procesinius reikalavimus ir suteikia prioritetą skolininko likvidavimo procedūrai, kurios pagrindinis tikslas yra patenkinti kreditorių reikalavimus.

Kreditoriui įstatymas suteikia teisę inicijuoti bankroto bylos iškėlimą, nenustatant jokių ypatingų apribojimų. Kreditoriaus pareiškimui dėl bankroto bylos iškėlimo yra numatyta tik viena papildoma sąlyga - išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarkos laikymasis, t.y. kreditoriams suteikiama galimybė savo teises įgyvendinti iki bankroto bylos iškėlimo. LĮBĮ 6 straipsnio 2 dalis numato, kad kreditorius apie savo ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo turi pranešti įmonei raštu. Tokia tvarka yra įstatymo nustatyta siekiant išspręsti ginčą nekeliant bankroto bylos. Iškelus įmonei bankroto bylą, visos civilinės bylos, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, tarp jų ir su darbo santykiais susiję reikalavimai, yra perduodami bankroto bylą nagrinėjančiam teismui. Toks reglamentavimas leidžia pasiekti lygiateisės kreditorių interesų apsaugos, kadangi visi kreditorių reikalavimai yra nagrinėjami kartu vieno teismo. Kreditorių teisių apsauga turi tam tikrų ypatumų iškelus bankroto bylą, kiek tai susiję su dalyvaujančių byloje asmenų procesine padėtimi. Bankroto proceso pirmajame etape, sprendžiant klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo, paprastai dalyvauja tik asmuo, inicijavęs bankroto procedūrą bei įmonė, kuriai pareikštas reikalavimas dėl bankroto bylos iškėlimo. Teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad teismas iki bankroto bylos iškėlimo, gavęs kreditoriaus pareiškimą dėl

įtraukimo į bylą trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus, turi teisę leisti šiam asmeniui prisidėti prie ieškinio. Tuomet šis kreditorius įgyja visas jo procesinę padėtį atitinkančias teises ir pareigas. Kiti įmonės kreditoriai, neinicijavę bankroto proceso ir neprisidėję prie ieškovo reikalavimo iki bankroto bylos iškėlimo klausimo išsprendimo, nelaikomi dalyvaujančiais byloje asmenimis šiame bankroto proceso etape ir nesinaudoja atitinkamomis proceso teisėmis. Šie kreditoriai į bankroto procesą gali būti įtraukti išskėlus bankroto bylą įmonei ir teismui nutartimi patvirtinus jų finansinius reikalavimus bankrutuojančiai įmonei.

Iškėlus įmonės bankroto bylą, stabdoma jos ūkinė veikla, taip pat tam tikram laikui – atsiskaitymai su kreditoriais. Toks reglamentavimas leidžia išsaugoti ir fiksuoti nemokaus skolininko turtą siekiant jį kuo teisingiau paskirstyti kreditoriams. Įgyvendinant teismo bankroto procedūras yra siekiama kiek įmanoma operatyviau bankroto procedūrų užbaigimo nutraukiant bankroto bylą [BĮ 27 straipsnio pagrindais arba likviduojant bankrutavusią įmonę ir išregistruojant ją iš juridinių asmenų registro [BĮ 32 straipsnio nustatyta tvarka. [BĮ įtvirtintas teisinis reglamentavimas leidžia nuosekliai vykdyti įmonės bankroto procedūras tam tikromis stadijomis ir neleidžia grįžti prie tų bankroto procedūros stadijų ir etapų, kurie jau buvo atlikti ir patvirtinti bankroto bylą nagrinėjančio teismo. Toks reglamentavimas siekia apsaugoti kreditorių teisėtus interesus kuo greičiau patenkinant jų reikalavimus ir leidžiant atgauti jiems priklausančias lėšas.

Kreditorių teisės ir interesai bankroto procese paprastai yra sujungiami ir atstovaujami kolektyviai veikiančios kreditorių atstovaujamosios valdžios - kreditorių susirinkimo, per kurį kreditoriai gali daryti didžiąją įtaką bankroto proceso eigai. Kreditorių susirinkimui įstatymo yra suteikiamos teisės spręsti įmonės ūkinės komercinės veiklos tęsimo klausimą, priimti nutarimą dėl taikos sutarties sudarymo, bankroto procedūrų ne teismo tvarka, prižiūrėti įmonės administratoriaus veiklą, skolininko turto administravimą, siūlyti teismui taikyti įmonei likvidavimo procedūrą. [BĮ 23 straipsnyje nustatytos kreditorių susirinkimo teisės, tarp jų teisė tvirtinti administravimo išlaidų sąmatą, taip pat ją keisti, nustatyti administravimo išlaidų mokėjimo eilę ir tvarką ([BĮ 23 straipsnio 5 punktas); nustatyti administratoriui atlyginimą.

Įstatymas nustato skirtingų kreditorių reikalavimų rūšis ir jų patenkinimo prioritetus. Vadovaujantis [BĮ 34 straipsniu, įkeitimu ar hipoteka užtikrinti kreditoriaus reikalavimai

tenkinami pirmiausia iš lėšų, gautų pardavus įkeistą įmonės turtą, arba perduodant įkeistą turtą. Jei įkeistas turtas perduodamas už didesnę kainą negu įkeitimu ar hipoteka užtikrintų reikalavimų suma, šių lėšų likutis skiriamas kitų kreditorių reikalavimams tenkinti bendra reikalavimų tenkinimo nustatyta tvarka.

Pagal ankstesnę Lietuvoje restruktūrizavimo procedūros inicijavimas priklauso nuo kreditorių valios, nes kreditorių nepritarimas restruktūrizuoti įmonę ar kreditorių nutarimo restruktūrizuoti įmonę nepriėmimas iš esmės apriboja restruktūrizavimo bylos iškėlimo skolininkui galimybę. Įstatymo nustatyta siūlymo iškelti restruktūrizavimo bylą sąlyga yra svarbi kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugos garantija. Iškelus įmonei reorganizavimo bylą, pagrindinis tikslas išlieka kreditorių interesų apsauga. Šiuo atveju kreditorių teisės veiksmingai įgyvendinamos per kreditorių susirinkimą. Įmonės restruktūrizavimo planas gali būti pradėtas įgyvendinti tik tada, kai tokiam planui pritaria kreditorių susirinkimas. Tokiame plane numatomos ne tik priemonės įmonės mokumui atkurti, bet ir kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka ir terminai.

3.3. SKOLININKO TEISIŲ APSAUGA

Bendrosios teisės normos, reglamentuojančios prievolinius santykius ir individualių kreditorių teisių gynimo būdus neapsaugo skolininko teisių ir interesų. Tokios normos paprastai yra destruktivaus pobūdžio nemokaus skolininko atžvilgiu. Vienas iš pagrindinių bankroto teisės tikslų yra apsaugoti nemokaus skolininko interesus, atkuriant jo mokumą ir suteikiant jam galimybę tęsti veiklą. Į skolininko interesų apsaugą paprastai yra orientuoti makroekonominiai bankroto teisės tikslai. Iš trijų lyginamų valstybių geriausiai juos atspindi JAV bankroto teisės reglamentavimas, nustatantis fizinių asmenų skolų atleidimo institutą ir juridinių asmenų finansinio kapitalo reorganizavimą. Bankroto teisės teorijoje yra išskiriami bendri kriterijai, nustatantys bankroto teisinio reguliavimo skolininko interesų apsaugos pobūdį. Tai yra reorganizavimo procedūrų inicijavimo prioritetas prieš likvidavimo procedūras ir reorganizavimo procedūros į skolininko interesų apsaugą orientuotas pobūdis. Į skolininko interesų apsaugą orientuotos reorganizavimo procedūros paprastai nustato absoliutų automatinį visų kreditorių veiksmų dėl skolininko turto sustabdymą, skolininko

turto disponavimo ir veiklos vadovavimo teisę pačiam skolininkui ir skolininko teisę sudaryti reorganizavimo planą ir jį vykdyti.

Šiuolaikiniame pasaulyje vienas iš didžiausių turtų yra galimybė gaminti ir uždirbti. Tai yra viena iš priežasčių dėl ko JAV bankroto teisės reglamentavimas yra nukreiptas į skolininko problemų išsprendimą ir jo veiklos gelbėjimą. Iškėlus įmonei bankroto bylą prioritetą teikiamas jos mokumo atstatymui, todėl dažniausiai įmonei bankroto procesas yra inicijuojamas pagal 11 reorganizavimo skyrių. JAV bankroto įstatymo 11 reorganizavimo skyrius yra labiausiai į skolininko interesų apsaugą orientuotas bankroto teisės reglamentavimas. JAV reorganizavimo procedūrų kaip ir likvidavimo inicijavimo teisės prioritetą yra suteiktas nemokiam skolininkui, siekiant bankroto procesu visų pirmą išspręsti skolininko problemas ir apsaugoti skolininko interesus. Skolininkui pateikus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo teismas automatiškai suteikia jam bankroto proceso apsaugą, sustabdant bet kokius kreditorių veiksmus dėl skolininko turto, t.y. nustatomas absoliutus automatinis sustabdymas reorganizavimo metu, nesuteikiant išimčių apsaugotiems kreditoriams. Reorganizavimo proceso metu skolininkui yra paliekamas turto valdymo ir turto disponavimo teisė be jokių apribojimų. Skolininkas tęsia veiklą, o jo veiklos funkcionavimui padėti yra suteikiamas naujas finansinis kapitalas, kuri yra pritaikomas prie ekonominių sąlygų ir kreditorių teisių. Kreditoriai atsisako savo reikalavimų dėl skolininko turto, mainais gaudami naujų turtinių teisių ir interesų skolininko atžvilgiu. Tokios naujos turtinės teisės yra įmonės naujas finansinis kapitalas. Balsavimo dėl restruktūrizavimo plano nustatymo ir įgyvendinimo modelis nustato skirtingų kreditorių klases, tai leidžia efektyviai neutralizuoti tam tikras kreditorių grupes su specifiniais „piktnaudžiavimo“ tikslais.

Fiziniai asmenys, kuriuos slegia skolų našta, nustoja būti produktyviais visuomenės nariais. JAV bankroto įstatymo 7 likvidavimo procedūra fizinio skolininko atžvilgių yra nukreipta į tokio skolininko, turinčio finansinių sunkumų, viso būsimo turto apsaugą nuo iki bankroto bylos iškėlimo egzistavusių kreditorių reikalavimų ir tam tikrų skolų atleidimą. Tokia procedūra suteikia fiziniam skolininkui „naujo starto“ galimybę. Tai yra savotiška skolininko draudimo sistema, už kurią kiekvienas skolininkas moka aukšta palūkanų norma ir

mažiau prieinamu kreditu, mainais kreditoriai patiria tam tikrus praradimus skolininko finansinės nesėkmės atveju.¹¹²

Vienas iš svarbiausių Kinijos bankroto įstatymo bruožų yra naujo korporacinio skolininko „gelbėjimo režimo“ sukūrimas. Toks režimas buvo kuriamas pasiremiant JAV ir Vokietijos praktika, perimant amerikietiškojo „skolininko valdyme“ modelio savybes. KĮBĮ nesuteikia aiškaus prioriteto reorganizavimo procedūrai, bet daugelis Kinijos teisininku pabrėžia tokį procesą esantį tinkamesnį negu nedelsiamas likvidavimo procesas.¹¹³ Reorganizavimo procedūros leidžia tęsti skolininko veiklą, padidinti jo turtą ir išlikti gamybiniu subjektu rinkoje. Teismui priėmus pareiškimą dėl skolininko reorganizavimo, automatiškai sustabdomi bet kokie kreditorių veiksmai dėl skolininko turto. Išimtis sudaro užtikrinti kreditorių reikalavimai, kurioje gali būti išimtinai patenkinti iš įkeisto turto, įrodžius esant rizikai dėl įkeisto turto vertės sumažėjimo ar tokio turto realizavimo galimybės sumažėjimo. Pagal bendrą taisyklę teismui priėmus pareiškimą dėl reorganizavimo proceso, teismas paskiria administratorių, kuris vadovauja skolininko turtui ir veiklai. Skolininkui suteikiama teisė kreiptis į teismą su prašymu pritaikyti „skolininko valdyme“ modelį, t.y. perimti verslo ir turto valdymą administratoriui prižiūrint. Įstatymas nenustato nei kriterijų, kuriais remiantis teismas galėtų perleisti skolininkui turto valdymo teisę, nei kreditorių teisių spresti dėl tokio perleidimo. Reorganizavimo plano nustatymas yra pateiktas skolininkui ir administratorius, kreditoriams paliekant tokio plano tvirtinimo teisę. Reorganizavimo proceso metu skolininkui yra suteikiama palanki finansavimo sistema, leidžianti imti paskolą neįkeičiant turto. KĮBĮ papildomai numato susitarimo procedūrą, kaip bankroto prevencijos priemonę. Ši procedūra yra tam tikra reorganizavimo proceso atmaina, kurios tikslas yra išvengti skolininko likvidavimo derybų proceso būdu kurio metų turėtų būti pasiektas kreditorių ir skolininko susitarimas.

Vienas iš pagrindinių Lietuvos bankroto teisės tikslų yra kuo greičiau ir visapusiškiau patenkinti kreditorių reikalavimus. Paprastai tai yra pasiekama per likvidavimo procedūrą. LĮBĮ nereglamentuoja nemokaus skolininko mokumo atkūrimo procedūrų. Iškelus įmonei bankroto bylą, procesui keliamas pagrindinis tikslas – patenkinti kreditorių reikalavimus

¹¹² D. G. Baird, B. E. Adler, T.H. Jackson. Bankruptcy cases, problems, and materials. 4th edition. New York : Foundattion Press, 2007. P. 601.

¹¹³ R. Perry, Y. XU, H. Zhang. China's New Enterprise Bankruptcy Law. Corporate Rescue. UK: Markets and the law, 2010. P. 207.

likviduojant įmonę arba sudarant taikos sutartį. Įstatymas nenumato galimybės iškėlus įmonei bankroto bylą pereiti prie restruktūrizavimo procedūrų. Įmonės mokumo atkūrimas reglamentuojamas atskiro LRĮ ir yra taikomas įmonėms, turinčioms finansinių sunkumų ir siekiančioms išvengti bankroto. Naujas įmonių restruktūrizavimo įstatymas sudaro palankias sąlygas finansinių sunkumų turinčioms įmonėms pasinaudoti restruktūrizavimo teikiamomis galimybėmis atkurti mokumą ir tęsti įmonės veiklą R. Norkus teigia, kad net ir taikant restruktūrizavimo procesą, išsaugoti įmonės veiklą nėra pagrindinis restruktūrizavimo tikslas. Pagrindinis tikslas išlieka kreditorių reikalavimų patenkinimas.¹¹⁴ Ankstesnis reglamentavimas aiškiai suteikė prioritetą likvidavimo procedūrai: bankroto įstatymas nustato tik likvidavimo procedūrą, o restruktūrizavimo procesas galėjo būti inicijuotas tik pagal atskirą įstatymą su ribotomis skolininko galimybėmis inicijuoti tokį procesą. Bet pats restruktūrizavimo procesas nebuvo ir šiuo metu nėra orientuotas į kreditorių interesų apsaugą. Išėlus įmonei restruktūrizavimo bylą automatiškai sustabdomi bet kokie išieškojimai iš įmonės turto, nustatomas draudimas vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki teismo nutarties iškelti įmonei restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos, įskaitant palūkanų, netesybų ir privalomųjų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas iš šios įmonės teismo ar ne ginčo tvarka, nustatyti priverstinę hipoteką, servitutus, uzufruktą, įskaityti reikalavimus. Toks draudimas restruktūrizavimo proceso metu nesuteikia išimčių apsaugotiems kreditoriams. Restruktūrizavimo proceso metu, visu įmonei nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančiu turtu disponuoja ir ir įmonės ūkinei veiklai vadovauja įmonės valdymo organai pagal savo kompetenciją, įgyvendindami restruktūrizavimo planą ir laikydamiesi restruktūrizavimo plane ar teismo nutartyje nustatytų apribojimų. Įstatymas nustato, kad įmonės valdymo organų veiklą restruktūrizavimo plano rengimo laikotarpiu prižiūri teismo paskirtas įmonės administratorius. Plano įgyvendinimo laikotarpiu jų veiklą prižiūri pagal savo kompetenciją kreditorių susirinkimo pirmininkas ir įmonės administratorius, jeigu toks paskirtas.

Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje formuluojamas į skolininko apsaugą orientuotas restruktūrizavimo proceso tikslas:

Restruktūrizavimo proceso tikslas – sudaryti sąlygas išsaugoti ir plėtoti įmonės, kuri turi laikinų finansinių sunkumų, veiklą, sumokėti skolas, atkurti mokumą ir išvengti bankroto.

¹¹⁴ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P 34.

Minėta, kad įmonės restruktūrizavimu siekiama sudaryti sąlygas laikinų finansinių sunkumų turinčioms įmonėms pasinaudoti restruktūrizavimo teikiamomis galimybėmis, tęsiant įmonės veiklą ir sudarant sąlygas išsaugoti darbo vietas, apsaugoti įmonės ir jos kreditorių interesus. Įmonė ir jos kreditoriai, siekdami savo interesų apsaugos, turi veikti sąžiningai, bendradarbiauti, sprendžiant dėl įmonės restruktūrizavimo proceso inicijavimo ir šiam vykstant.¹¹⁵

Restruktūrizavimo bylos yra susijusios su viešuoju interesu – sudaryti sąlygas laikinų finansinių sunkumų turinčioms įmonėms pasinaudoti restruktūrizavimo teikiamomis galimybėmis, tęsiant įmonės veiklą ir sudarant sąlygas išsaugoti darbo vietas, apsaugoti įmonės ir jos kreditorių interesus. Teismas, sprenddamas dėl restruktūrizavimo bylos iškelimo, turi būti aktyvus, nes tinkamu restruktūrizavimo procesą nustatančių teisės normų aiškinimu ir taikymu iš esmės grindžiamas būtinumas apginti viešąjį interesą – garantuoti restruktūrizavimo teisinių santykių stabilumą ir užtikrinti pažeistų subjektinių teisių apsaugą. Restruktūrizavimo proceso tikslas – sudaryti sąlygas išsaugoti ir plėtoti įmonės, kuri turi laikinų finansinių sunkumų, veiklą, sumokėti skolas, atkurti mokumą ir išvengti bankroto. Minėta tai, kad įmonės restruktūrizavimu siekiama sudaryti sąlygas laikinų finansinių sunkumų turinčioms įmonėms pasinaudoti restruktūrizavimo teikiamomis galimybėmis, tęsiant įmonės veiklą ir sudarant sąlygas išsaugoti darbo vietas, apsaugoti įmonės ir jos kreditorių interesus. Įmonė ir jos kreditoriai, siekdami savo interesų apsaugos, turi veikti sąžiningai, bendradarbiauti, sprendžiant dėl įmonės restruktūrizavimo proceso inicijavimo ir šiam vykstant.¹¹⁶

Įmonės restruktūrizavimu siekiami tikslai – išsaugoti konkrečios įmonės veiklą, darbo vietas – ypač svarbūs šiuo sudėtingu valstybės ūkiui laikotarpiu.¹¹⁷

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-265/2010, kat. 27.8.1;

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2010, kat. 27.8.1;

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio mėn. 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2010, kat. 27.8.1;

3.4. TEISMO VAIDMUO BANKROTO PROCESĖ

Ekonominės krizės metu daugumą įstatymų leidėjų ir teisės mokslų atstovų iškilė teismo vaidmens ir įgaliojimų klausimą bankroto procese. Daugumos autorių nuomone teismui turėtų būti suteiktas ne tik aktyvus vaidmuo procese, bet ir platus įgaliojimai disponuoti bankroto procesu.¹¹⁸ Ypatingai toks teismo vaidmuo reikalingas fizinių asmenų ir stambiųjų įmonių bankroto procese. Bankroto teisėjai ypatingai tapo dėmesio centre po debatų dėl tokių įmonių bankroto procesų, kaip „Lehman Brothers“, „General Motors“, „Chrysler“. Tokio pobūdžio bankroto bylas turėtų nagrinėti nepriklausomi specializuoti bankroto teisėjai, turintys plačius įgaliojimus disponuoti procesu ir spręsti dėl skolininkui tinkamų procedūrų.

Paprastai šiuo tikslu yra įsteigiami specializuotieji bankroto teismai, kuriems priklauso išimtinė bankroto bylų jurisdikcija. Tokia teismų sistema veikia JAV, kur visi ginčai susiję su nemokaus skolininko turtais klausimais yra nagrinėjami specializuotų federalinių bankroto byla nagrinėjančių JAV teismų. Lietuvoje bankroto bylos yra sprendžiamos bendrosios kompetencijos teismu, bet tokioms byloms įstatymai įtvirtina išimtinę rūšinio teisingumo bendrosios kompetencijos teismų sistemos viduje nustatymo taisyklę – visas bankroto bylas kaip pirmoji instancija nagrinėja apygardos teismai. Toks teismas, iškilęs bankroto bylą konkrečiam subjektui, tampa teisingas ir visiems kitiems ginčams, susijusiems su šiuo subjekto turtais klausimais.¹¹⁹ Silpniausiai šis principas yra įgyvendinamas Kinijoje. Kinijos teismai yra suskirstyti į keturis lygius: Aukščiausias teismas, Vyriausiasis teismas, Tarpinis teismas ir Vietinis teismas. Kitaip negu JAV ir Lietuvoje, Kinijoje nėra jokios taisyklės, nustatančios kurio lygio ir kuris konkrečiai teismas turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti bankroto bylas. Dauguma Kinijos teisėjų neturi patirties nagrinėjant bankroto bylas. Nepaisant to, teismas, iškilęs įmonei bankroto bylą, tampa teisingas ir visiems kitiems įmonei pareikštiems turtais reikalavimams.

Nagrinėjant bankroto bylas yra svarbus aktyvaus teismo vaidmens principas. Plačiausiai šis principas yra įgyvendinamas JAV, kur specializuoti bankroto teismai turi plačius įgaliojimus bankroto procese. Teismas netaiko bankroto įstatymo nuostatų mechaniškai, bet konkrečiu atveju atsižvelgia į teismu praktikoje nustatytus bankroto teisės paskirtį, tikslus ir

¹¹⁸ T. A. McKenzie. Judicial independence, autonomy and the bankruptcy courts. Stanford law review at 62 STAN. L. REV.:2010. <http://www.stanfordlawreview.org>. Prisijungta 2010-11-15.

¹¹⁹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P 208.

principus ir sprendžia dėl bankroto teisės tinkamumo išspręsti konkretaūs skolininko problemas. Dažnai skolininkai kaip ir kreditoriai turi savų paskatų inicijuoti bankroto procesą. JAV bankroto įstatymas šiuo atveju suteikia plačias teises teismui bet kurio metu esant tiek likvidavimo tiek reorganizavimo procesui perkvalifikuoti bankroto bylą ir pritaikyti jo nuožiūrą įmonei tinkamesnes procedūras. Teismui taip pat suteikiami įgaliojimai ir nutraukti bankroto procesą, jeigu jo manymu, bankroto teisė nebėra tinkamas mechanizmas išspręsti skolininko ir jo kreditorių problemas. Tokie teismo įgaliojimai leidžia nepiktnaudžiauti bankroto teise ir siekti tinkamiausios skolininko ir kreditorių interesų apsaugos. Nors Kinijos bankroto teisinis reguliavimas yra grindžiamas teismo vadovavimo principu, šis principas nėra efektyviai įgyvendinamas Kinijoje. Anot profesoriaus Li Shuguang,¹²⁰ Kinijos teismų įgaliojimai įmonių bankroto procese yra suteikiami Vyriausybei. Kadangi Vyriausybė skiria teisėjus ir nustato teismų biudžetus, Kinijos teismai yra iš dalies priklausomi nuo valstybės vykdomosios valdžios, tokių teismų vadovavimas bankroto procese dažnai sulaukia nemažai neigiamų pasekmių. Dėl dešimtmečius tęsusios bankroto vyriausybės kontrolės, šiuo metu susidarė didžiulė stoka nepriklausomų, kvalifikuotų bankroto teisės specialistų, įskaitant teisėjus ir administratorius. Šiuo metu Kinija kuria mokymo programas siekiant išvystyti kvalifikuotų bankroto specialistų sektorių. Lietuvoje bankroto procese yra įtvirtintas aktyvus teismo vaidmuo. Teismui yra suteikiamos pakankamai plačios ne tik jurisdikcinės veiklos, bet ir administracinio pobūdžio funkcijos. S. Kavalnė išskiria pagrindinius Lietuvos teismo vaidmens bankroto procese bruožus. Tai teismo ir kitų bankroto proceso dalyvių santykiams būdinga subordinacija, teismo bankroto proceso kontrolės ir teisėtumo priežiūros funkcija. Lietuvos teismų praktikoje pabrėžiama, kad iškeliant bankroto bylą, yra svarbu nuodugniai išsiaiškinti, ar bendrovė yra iš tiesų nemoki ir nebegalės vykdyti veiklos, ar ji tik turi laikinų finansinių sunkumų, kurie gali būti išspręsti išsaugant bendrovę, kaip veikiančią rinkos dalyvį, bet teismas šiuo atveju nėra įgaliojamas perkvalifikuoti iškeltą bankroto bylą ir inicijuoti įmonei reorganizavimo procedūrą. Teismas gali tik atsisakyti iškelti bankroto bylą arba nutraukti bankroto bylą įstatymo numatytais pagrindais, šiuo atveju bankroto procesu disponuoja bankroto proceso dalyviai.

¹²⁰ Li Shuguang. Bankruptcy law in china: Lessons of the past twelve years. Harvard Asia Quarterly, <http://www.leggicinesi.it/dottrina/LiShuguang_Bankruptcy.pdf>, (prisijungta 2010-05-16).

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Bankroto teisinis reguliavimas yra labiausiai dinamiškai besivystanti ir besikeičianti teisės sritis. Valstybių ekonominiai ir socialiniai pokyčiai sąlygoja ir apibrėžia bankroto teisinio reguliavimo reformas. Pagrindiniai bankroto teisės tikslai ekonomikos požiūriu yra sumažinti ūkio rizikų ekonomikoje lygį, likviduoti neefektyvius ūkio subjektus ir tinkamai paskirstyti jų turtą bei padėti fiziniams asmenis nuo slegiančių skolų, reorganizuoti potencialiai produktyvius juridinius asmenis ir taip išlaisvinti būsimas skolininko pajamas iš buvusiųjų įsiskolinimų grandies sukuriant konkurencingą aplinką. Teisės požiūriu - kuo teisingiau užtikrinti civilinės apyvartos dalyvių teisių ir interesų apsaugą. Konkretus bankroto teisinis reguliavimas formuojamas valstybės nustatytų atitinkamų pagrindinių bankroto teisės tikslų prioriteto įtakoje. Paprastai valstybių bankroto teisinį reguliavimą sudarantis spektras tikslų, orientuoja tokį reguliavimą į skolininko arba kreditorių teisių ir interesų apsaugą. Bankroto teisės modelio orientacinį pobūdį galima apibrėžti remiantis dviem pagrindiniais kriterijais – reorganizavimo ar likvidavimo procedūrų taikymo prioritetą bankroto procese ir tokių procedūrų skolininko ar kreditoriaus interesų apsaugos pobūdis.
2. Nors užsienio šalių patirtis neleidžia vienareikšmiškai teigti, kad bankroto teisinis reguliavimas turėtų teikti prioritetą vien tik skolininko ar kreditorių interesų apsaugai, daugelis teisės ir ekonomikos mokslų atstovų kaip vieną iš šiuolaikinių optimalių bankroto teisinio reguliavimo mechanizmų būdingų bruožų išskiria efektyvių įmonės reorganizavimo procedūrų buvimą. Analizuojant Lietuvos bankroto teisės modelį, pasirinktos JAV ir Kinijos valstybės leido apibrėžti Lietuvos bankroto teisinio reguliavimo kryptį ir nustatyti tokio reguliavimo problemines sritis ir galimus sprendimo būdus. JAV bankroto teisė puikiai užtikrina makroekonominių tikslų ir kreditorių reikalavimų teisingo patenkinimo tikslų įgyvendinimą. Makroekonominius tikslus įgyvendinantis bankroto teisinis reguliavimas yra būtinas išsivysčiusioms rinkos ekonomikos valstybėms. Kinijos bankroto teisinio reguliavimo reformų pagrindiniai tikslai buvo palaikyti valstybės ekonominį lygį ir pritraukti užsienio investuotojus, sukurti bankroto teisinio reguliavimo efektyvumu pasitikėjimo

pagrindą. Tokie tikslai galėtų preziumuoti Kinijos bankroto teisinio reguliavimo kreditorių interesų apsaugos kryptį, bet Kinijos bankroto teisinis reguliavimas savyje suderino platų spektrą įvairiausių šiuolaikinių bankroto teisinio reguliavimo tikslų, tarptautinių gairių ir optimalių bankroto procesų kriterijų. Kinijos bankroto įstatymas nustato skolininkui ir kreditoriams lygias galimybes inicijuoti tiek likvidavimo tiek reorganizavimo procedūras, skolininkui yra suteikiamos nevaržomos galimybės atkurti mokumą. Kreditorių teisės šiuo atveju apsaugomos ne proceso inicijavimo stadijoje, o nustatant kreditorių interesų apsaugos reorganizavimo procedūrų pobūdį: apsaugotųjų kreditorių interesų apsauga automatinio sustabdymo metu, administratoriaus teisė valdyti skolininko turtą ir rengti restruktūrizavimo planą, paliekant skolininkui galimybę teismo prašyti nustatyti tokią teisę skolininkui. Taigi Kinijos bankroto teisinis reguliavimas užtikrina ūkio subjektų lygiateisiškumą, nesuteikdamas akivaizdaus prioriteto nei skolininko mokumo atkūrimo, nei likvidavimo procedūroms, bet sudarydamas palankias galimybes skolininkui atkurti mokumą, efektyviai užtikrina kreditorių interesų apsaugą reorganizavimo procese.

3. Lietuvos bankroto teisinis reguliavimas šiuo metu nėra stabilus ir pakankamai efektyvus mechanizmas, galintis išspręsti visus pagrindinius bankroto uždavinius ir tikslus.
4. Pirma, dabartinis teisinis reguliavimas nesudaro galimybės spręsti fizinių asmenų nemokumo problemas. Dabartinės ekonominės sąlygos Lietuvoje skatina įstatymų leidėjus atsigręžti į finansinių sunkumų turinčius skolininkus ir parengti mechanizmą, apsaugantį nemokius fizinius asmenis. Nors Lietuvoje iki šiol nėra fizinio asmens bankroto instituto ir nacionalinio teisės akto, kuris reguliuotų fizinio asmens bankroto teisinių santykių visumą, tačiau dėl naujojo instituto įtvirtinimo žengtas svarbus žingsnis.
5. Antra, Lietuvoje įmonių likvidavimo ir reorganizavimo procedūros nėra reglamentuojamos vieno bendro įstatymo, nustatančio bendrus nemokumo kriterijus, ir galimybę suteikti lankstumo bankroto procesui. Šiuo metu kryptingai pasikeitė įmonių restruktūrizavimo koncepcija. Ankstesnis reglamentavimas buvo kritikuotinas dėl skolininkas negalėjimo nepriklausomai nuo kreditorių savarankiškai inicijuoti mokumo atstatymo procedūrų, nes reorganizavimo proceso inicijavimas išimtinai

priklausė nuo kreditorių valios. Kreditorių nepritarimas ar valios nebuvimas restruktūrizuoti įmonę iš esmės apribodavo restruktūrizavimo bylos iškėlimo galimybę. Toks reglamentavimas visiškai neužtikrino pagrindinių makroekonominių bankroto tikslų įgyvendinimo. Nors naujas įstatymas išsprendė šią problemą, naujas požiūris, jog įmonių problemas galima spręsti apribojus kreditorių teises nėra sveikintinas. Vienas iš pagrindinių bankroto proceso ir reorganizavimo procedūros tikslų yra patenkinti kreditorių reikalavimus. Palankiems kreditorių ir skolininkų santykiams reikalinga abipusiai naudinga aplinka, kurios neįmanoma sukurti tokiais kreditorių teisių ribojimais.

6. Trečia, įmonių restruktūrizavimo procedūra yra skolininko interesų apsaugos pobūdžio: ji nustato absoliutų automatinį sustabdymą ir skolininko teisę įgyvendinti restruktūrizavimo planą, disponuoti visu įmonės turtu ir vadovauti įmonės ūkinei veiklai, kreditoriams paliekant tik restruktūrizavimo plano tvirtinimo teisę. Toks reorganizavimo procedūros pobūdis efektyviai neužtikrina kreditorių interesų apsaugos. Taigi Lietuvoje šiuo metu yra atsisakyta įmonės likvidavimo procedūros akivaizdus prioriteto, nustatant plačias skolininko galimybes atkurti mokumą ir nustatytas restruktūrizavimo procedūros į skolininko apsaugą orientuotas pobūdis. Šiuo atveju kreditorių, ypač apsaugotųjų, interesų apsauga galėtų būti įgyvendinama nustatant kreditorių interesų apsaugos mechanizmus įmonės reorganizavimo procese, kaip tai yra nustačiusi Kinija.
7. Ketvirta, nors Lietuvos teismų vaidmuo yra pakankamai aktyvus bankroto procese, teismas neturi plačių įgaliojimų disponuoti procesu. Teismas, nagrinėjantis bankroto bylas, neturėtų mechaniškai taikyti įstatymo nuostatas dėl konkrečių procedūrų taikymo, jam galėtų būti suteikta galimybė savarankiškai spręsti dėl inicijuojamų bankroto procedūrų tinkamumo konkrečiam skolininkui, pasiremiant JAV praktika.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Nacionaliniai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000. Nr.: 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės Žinios. 2002. Nr.: 36-1340.
3. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001. Nr. 31-1010.
4. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. Valstybės žinios. 2001. Nr.31-1012.
5. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės Žinios. 2004. Nr.: 54-1832.
6. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2003. Nr.: 94-4246.
7. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas // Valstybės Žinios. 2002. Nr.: 91-3891.
8. Lietuvos Respublikos finansinio užtikrinimo susitarimų įstatymas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 61-2183.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 15 d. nutarimas Nr. 239 „Dėl kreditorių reikalavimų, kylančių iš piniginių prievolių, atsisakymo, vykdymo terminų atidėjimo ir piniginės prievolės pakeitimo kita prievole, kai įmonei iškelta restruktūrizavimo byla, kai bankrutuojanti įmonė sanuojama arba su ja sudaroma taikos sutartis, tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės Žinios. 2002. Nr.17-686.

Užsienio ir Europos sąjungos teisės aktai

1. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų.
2. United States Code: Title 11, Title 11—Bankruptcy.
<http://uscode.house.gov/pdf/2006/2006usc11.pdf>
3. Enterprise Insolvency Law of the People's Republic of China.
<http://www.insol.org/pdf/EnterpriseInsolvChina.doc>

Specialioji literatūra

1. Adler E. A., Baird D.G., Jackson T.H. Bankruptcy: Cases, problems and materials. 4 edition, New York: Foundation press, 2007.
2. Adler B. E. A Reassessment of Bankruptcy Reorganization after Chrysler and General Motors. Law and Economics Research Paper Series working paper No. 10-04 January 2010.
3. Baird D.G. Bankruptcy's uncontested axioms. Yale Law Journal, Vol. 108, 1998.
4. Baird D.G., Rasmussen R.K. The End of Bankruptcy. <http://www.law.uchicago.edu/Lawecon/index.html>.
5. Baird D. G. The uneasy case for corporate reorganizations. Journal of Legal Studies, 1986. P. 127–147.
6. Bivainis J. Jovaišas K. Įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002. Nr. 2-3.
7. Burniaux J.M. Establishing financial discipline: experience with bankruptcy legislation in central and eastern european countries. OECD Economic Studies No . 25. /995111
8. Cabrillo F., Depoorter B. Bankruptcy Proceedings. <<http://encyclo.findlaw.com/7800book.pdf>>
10. Coffee J. Privatization and corporate governance: the lessons from securities market failure. Working paper No. 158. Columbia Law School: New York. 2003.
11. Goode R. Principles of Corporate Insolvency Law. Sweet and Maxwell : London, 2007
12. Gratzner K., Stiefel D. History of insolvency and bankruptcy from an international perspective. Sodertorns hogskola: 2008.
13. Franken S. Creditor-and Debtor-Oriented corporate bankruptcy regimes revisited. Tilec discussion paper: 2004.
14. Hart O. Difference Approaches to Bankruptcy. HIER Discussion Paper: 1903.
15. Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
16. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. Law and Finance. Journal of Political Economy: 1998, December.

17. La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer A., Vishny R. Investor Protection: Origins, Consequences, Reform. Discussion Paper 188, Cambridge: 1999.
18. Longhofer S., Peter S. Protection for Whom? Creditor Conflict and Bankruptcy. Working Paper. Federal Reserve Bank of Cleveland, 2000.
19. Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija , 2005.Nr. 78(79).
20. Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. Daktaro disertacija. Vilnius, 2007.
21. Mikuckienė V. Bankroto proceso samprata. Jurisprudencija // 2008. Nr.7 (109).
22. Mooney C.W. A Normative Theory of Bankruptcy Law: Bankruptcy as (is) Civil Procedure. Legal Scholarship Repository: 2003.
23. Įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002. Nr. 2 – 3.
24. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimas. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Vilnius, 2006.
<http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>
25. Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // Justitia. Nr. 2. 2007.
26. Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004. Nr. 57 (49).
27. Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika .-Vilnius: Justitia 2007m. Nr.2 (64).
28. OECD. Corporate Bankruptcy and Reorganization Procedures in OECD and Central and Eastern European Countries. 1994.
29. Perry R., Y. XU, H. Zhang. China's New Enterprise Bankruptcy Law. Corporate Rescue. UK: Markets and the law, 2010. P. 207.
30. Roe M. J., Skeel D.A. Assessing the Chrysler Bankruptcy. Law Research Paper Nr. og-17, 2009.
31. Spaičienė J. Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, 2008.
32. Troy A. McKenzie. Judicial independence, autonomy, and the bankruptcy courts. Stanford Law Review 2010. <<http://www.stanfordlawreview.org>>

33. Višinskis V., Driukas A., Svetikaitė R., Ruškytė R., Sakalas A., Česonis V., Velička R., Jazbutis R. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimas: [http://www.ukmin.lt/lt/pramonė_ir_vidutinis /doc/Nemokumo%20studija.doc](http://www.ukmin.lt/lt/pramonė_ir_vidutinis/doc/Nemokumo%20studija.doc).
34. Телюкина М. В. Конкурсное право. Теория и практика несостоятельности (банкротства). Москва, 2002.
35. Шершеневич Г. Ф. Конкурсный процесс. Статут. Москва. 2000.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 21 d. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. Spalio 17 d. Nutartis c.b. Nr. 3K-7-326/2007, kat. 126.8.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio mėn. 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-362/2007, kat. 126.2; 124.2.7; Teismų praktika 28
4. Lietuvos Aukščiausios Teismo 2008 m. Kovo 26 d. Nutartis c.b. Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2009, kat. 126.5; 126.7; 126.1
6. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio mėn. 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1096/2008
7. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio mėn. 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1439/2009
8. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos mėn. 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-509/2008
9. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos mėn. 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-887/2009
10. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės mėn. 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-832/2010

11. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario mėn. 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-118/2008;
12. *Butner v. United States*, 440 U.S. (1979)
13. *Raleigh v. Illinois Dept. Of Revenue*, 530 U.S. 12,20 (2000)

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: *Bankroto teisinis reguliavimas, bankroto procesas, bankroto procedūros, kreditorių ir skolininkų teisių apsauga.*

Pastaraisiais dešimtmečiais bankroto teisės užėmė svarbią vietą ekonomikos ir teisės mokslų atstovų dėmesio centre. Dinamiškai besikeičiantys teisiniai ekonominiai santykiai reikalauja efektyvaus bankroto teisinių santykių reguliavimo mechanizmo. Atskirų valstybių bankroto teisės reguliavimo modeliai formuojami tam tikrų vertybių ir tikslų prioriteto įtakoje. Šiame magistro baigiamajame darbe autorius analizuoja Lietuvos bankroto teisės modelį lyginamuoju aspektu. Darbe atskleidžiama Lietuvos, Kinijos ir JAV bankroto teisinio reguliavimo kryptis ir pobūdis.

Didžiausiais dėmesys darbe yra skiriamas Lietuvos bankroto teisės paskirties ir tikslų, jų praktinio įgyvendinimo analizei: aptariami Lietuvos įstatymuose ir teismų praktikoje įtvirtinti bankroto teisės paskirtis ir pagrindiniai tikslai lyginamų valstybių kontekste. Darbe siekiama nustatyti Lietuvos bankroto proceso kryptį ir konkrečių procedūrų orientacinį pobūdį. Nustatomi probleminiai pagrindinių bankroto teisės reguliavimo klausimai, pasiremiant užsienio valstybių praktika ir pateikiami siūlymai, kaip juos išspręsti.

Tyrimas remiasi Lietuvos ir naujausios užsienio literatūros, Lietuvos teismų praktikos analize. JAV bankroto teisės modelio analizė remiasi Amerikos teisės mokslų atstovų, Barry E. Adler, Douglas G. Baird ir Thomas H. Jackson paskutiniaisiais darbais. Kinijos bankroto teisės analizėje vadovaujamosi naujausiais Kinijos teisės mokslų atstovų, Yongqian Xu, Haizeng Zhang, Qinxu Bu, Roman Tomasic, darbais.

Magistrinio darbo pabaigoje autorius pateikia išvadas ir pasiūlymus dėl Lietuvos bankroto teisės reglamentavimo.

SUMMARY

Keywords. *Bankruptcy legal regulation, bankruptcy process, bankruptcy procedures, protection of creditors and debtor rights.*

In recent years, lawyers and economists turned their attention to the topic of bankruptcy. For a long time bankruptcy has been an important legal institution in market economies. Dynamically functioning market economy requires a well – functioning legal system for dealing with insolvencies. Bankruptcy law models of certain states are being formed considering to given priority to a particular bankruptcy law aims. In this Master’s study author examines Lithuanian bankruptcy regulation model in a comparative perspective. This study identifies Lithuanian, China’s and USA major bankruptcy law provisions.

A lot attention is being paid to Lithuanian bankruptcy regulation most important and general aims and desires: author discusses how Lithuanian bankruptcy main goals are being practically realized in a comparative perspective with USA and China.

Master’s thesis refers to update modern Lithuanian and foreign authors such as E. Adler, Douglas G. Baird ir Thomas H. Jackson, Yongqian Xu, Haizeng Zhang, Qinxu Bu, Roman Tomasic, works.

Finally author gives the conclusions and proposals to improve laws.